

НОВА ИСКРА

Ђул-Марикина приказња

ПРИПОВЕТКА

написала

Јелена Јов. Димитријевића

(НАСТАВАК)

П

IV

а не ли ти, керко, ја одболува. Истина, несам била у легало, ама стану како вејка. Нана ме просипује, лекује, имаше, јадна, стра од тропљику.¹

Мрвка, па узеше да ме тражу, а татко ми па свакога ману пајде. За једнога Ђосав, за другога модроокаст, за трећег матечак па дебел. Ја пак мислешем: не ли неје Ђосини Димитрије: Таше, Ване, Спире, Сотир — еписи бир.² Помислих татко при вану бећари, што ме мене тражу, паоди ги ману, к'д за Миту Ђуринога:

— Д'и'м, адики, да видим какав је убливао. И љу да видим како збори, како вика муштерије; а таман и ја сам адија, и пријатељ, Митин чича адија.

Отиде, виде га, кава на нану ми овој:

— Адики! Момче је убаво, убаво, а мустаћи га салте мрррика ж'гнули, ама познава се што ће да има големи мустаћи, почем су га ж'гнули јоште с'г, јербо је млад, од нану Марију да је поголем две три месеца, више неје. Нећу си, вика, дадем девојче за Ђосавога, ни за матечкога па дебелог, ни за модроокастог нећу. Ђосав, вика, дор је млад свакојако, а кад остареје, а оно како да се обукла у чешуре баба. А ма-

лечак па дебел, вика, тој си је чутура³ за туцање кафу, а ја си чутуру имам, та што ми треба јоште једна. И што ће ми, вика, зет модроокаст? Модра си је боја за фустани, не за очи: после да су ми и унучици модроокасти. Нећу. А Мите Ђуриному очи — црне трљинке, па како филзани. А бој⁴ му је, вика, адики, како онеј селвије,⁵ што сам ги виђуваја преко мору к'да сам ишеја на ацилак. Убаво си је момче, вика, убаво! Е баш ме, адики, мило за њег'. Па што збори у дућан — мани се! Да дадемо Марију за њег'? А?

— Тој си је, вика нана, твоје адија. Не ли викаш што је туј добро, да гу дадемо.

— И таман, вика, адики, и њега си је име Димитрије, та да си неје жал Марију за онога.

Збори татко, а ја не турам уво при врата а све чујем: тол'ко вика. Да л' па максуз викаше, е га би ја чула што си је момче и јако убаво и добро, не знам. Тике па тој ми приличе.

А ја кад овој чу, узе и да се чудим и да мислим: „Полеј, полеј! Татко ће ме баш истина удава! Њега га је мило за Миту Ђуринога, тој си је доста: за мој милос'ич ни бригме! Куде сам па ја за удавање?! Д'идем за Миту а у мисал сас Димитрија да се мајем. Неје. Ја си несам за другога. Ја сам си салте за Димитрија.“ Такој си сама у мој памет мислешем. А истина: сас Димитрија сам била дајма.⁶ Сас Димитрија легашем (у мисал), сас Димитрија свијешем (па у мисал), за Димитрија свијешем; сас Димитрија одешем, сас Димитрија зборешем, и Димитрију казујешем кол'ко

† ЈОВАН ИЛИНК СРПСКИ ПЕСНИК.

ме мило за њег', и кол'ко ме жал... И к'д чу што збори

¹ Јективка. ² Све једно.

³ Ступа ⁴ Стас. ⁵ Кипарис. ⁶ Непрестано.

татко а мене ми мука, и жад, жад, па узе та се како малечко дете заплака, и зарима, и туцам се у главу, у груди — исто како онуј вечер к'да ми се свадба растури. „Да ме удаде за Миту Ђуринога,* мислешем. „Што ми је мен' тај Мита Ђури? Што љу па ја тому Мите Ђуриному? Неје, салте тој неће да бидне. Не ме је више стра од татка, ни ме неје стра: ођу си искочим јутре собајле, па љу му џем' кажем: — „Ете, бобџ!† Не љу се удавам.“ Ако се расрди, ш' ће ми работи? Ђе ме тена... Кешке берем да ме утепа.“

Туј вечер плака и при снају ми и при пану, а не ги каза што сам намислела.

К'д би собајле, а ја ајг' та на куде собу при татка, и виће се фати за резу: не ме је ни стра!... Тике та устукну. „Како љу,‡ помисле, „за моје удавање сас татка да зборим? Збори ли се тој сас татка? Ууу! чуваја Бог!§

Тај дан несам се утешила: плачем и пред пану и пред снају ми. А нана:

Салте, вика, чедо, плачеш та губиш очи, ја тој не смем при татка ти да кажем; а и да смем, неђу: ти ћеш му заради своје плакање и нетејање излегнеш из срце, а он ће си па учини што је намислеја. И заш', чедо, да нећеш, заш' нанино девојченце, заш' нећеш за убавога Миту Ђуринога?... Тебе те је, бежи, јоште мило за Димитрија... А?

— Не ме је мене мило за никога, — викам, и задрвене се како к'д печем питу под вршиник, па сам при огањ.

Пусти срам!...

— И да те је мило, вика, чедо, каква фајда? Не ли си Димитрије има жену, нанино девојченце?... И тебе те треба да је мило што се лошо онодило и свадба растурила: у кућу куде је Димитрије блажу, неје мало. И тебе би те облажили, керко!... Како би ти онаг нана доодила... И да те је мило: Димитрије неје бећар, што ћеш...

Ја тике излегло из одају, и не знам што сам онаг мислела.

После пред снају ми:

— Ођу си излегнем при боба ми, та да му кажем што ме неје мило за Миту.

— А стра', Марије?

— Стра сам си загубила.

— А срам?

— И срам сам си загубила.

— А памет?...

— Кешке и памет да загубим па да идем кроз мале како онај деди-Фатима! — и туј па узе да плачем, да плачем, и најпосле каза на снају ми, што љу си риннем у Нишаву. Ама не ли искашем да ринам заш' не кута?... Снаја ми се тике уплаши и једнаг отрча та каза, ама не каза на пану ми, да си она од овој не фати фетиљ, но на стринка-Таску. А тај стринка-Таска што је била! Сас деца, дете; сас девојчини, девојче; сас жене, жена; сас старке, старка а сас мужи, муж. Две ми очи, и сас мужи је могла. К'да је сас деца, игра се; сас девојчини, збори за бећари; сас жене, за деца и кућу; сас старке, за пркву, па кога ће се скоро кусе пилав, кога однесоме у Горицу; а сас мужи, кој си је скоро бија у Стамбол за стоку,* што је донеја, кол'ко је пазарија пред Вајрам а кол'во пред Велиг-дан... На стринка-Таску ми снаја каза за Нишаву, а она ете ти гу отутке дори трчећим; а пред мене божиом ништо не зна.

* Бабо.

† Роба.

— Што ми работиш, вика, Марије? — и узе та ме пољуби.

— Како па што работим? — дори викну на њума, и узе та обриса оној место куде ме пољуби.

— Заш' се, ротке, на мене срдин?

— Не се срдин виће на никога.

А она узе да ме милује и да збори онакој како на деца:

— ... ђ, стликино гугуце!... ђ, маценце!... ђ, цункине!... ђ, Малијо, мека мамудијо: оћемо л' те тебе, стликино, удавамо за онога уубавога Миту Ђуринога?...

— Јес' па! — прозбори ја и жално и срдито. — Ђе ме удаде мој боба там' у Горицу.

— Ууу! — узе она та се зачуди. — Ти могоаре чешкаш, а оно се рита! Не мој, мајке, да си така... На кога праниш инат?

— На боба ми.

— На бобџ! Брџ! Брџ! Брџ! При мене си од како си, а до с'г несам знала кол'ко си паметна! Брџ!

— Салте па боба.

— Не ли ти реко, вика, јако си паметна: твој га памет нема одовде дори до Стамбол. Брџ!... Ама салте ми кажи што ти је крив боба? Не ли је Ђона прајија маскаре, ђаволи се сас њега маскарели.

— Заш', стринке, кунеш човека? Шалија се.

— Ајде, вика, виће на свадбу се шалија. Ама заш' се тена сас сина?

— Тој си је л'жа.

— А заш', вика, блажи?

— Тој си је јоште поголема л'жа, — викну тике ја. А стринка-Таска:

— А заш' си ти, Маријо, станула тол'ко бесрамна?

А јала! К'д ми тој рече, у лице стану ка панџар, ништо друго.

— Узела, вика, па сас мене како сас Зојкину Красу или Чучку Силу, своје другарице! Е што ти приличе, мани се!

А ја ринну да излегнем, ама јес': фати ме како сас ченгеле, па милује, љуби и збори, ем како жално узе да збори: море, неје за Миту Ђуринога, што истина беше јако убав, но би ме сас њојно зборење обрнула да се удадем за Станка Сркало што правеше сас њега комендију цел град... Збори, досећује се, и тој све за пану ми збори.

— ђ, љул-Марије! ђ, шебој-Марије! ђ, караџил-Марије! ђ, нанин ти бисер! ђ, нанин ти дукати! ђ, нанин ти ћердан, ђ обоци: не ли те је жал за оној кротко јатње, за онај благи онав, за онуј мученицу што је заради тебе станула како вејка, што се од гајде за тебе погубила, па како да има сто године... Досећује се, што ти се не сети, што ти не прозбори, па све жално и појално, па све за пану. А мене ми слуза слузу претица, све се више ражаљујем и плачем, па тике најпосле, плачећим:

— Аман, стринке! Пак прају што прају, ја љу си љутим. За нанин ми ат'р љу си појдем љутећим не за Миту Ђуринога, ного за Станка Сркало. Ођу! Ту се за нанин ми ат'р удадем па макар трећи дан умрела.

— Нећеш, вика, стринкина, да умреш. Не. При онаквога доброга човека ћеш се напрајити како лађа. Оћеш...

За Нишаву више не мислешем, но си поглеђујем у голем нован дукат — нишан ми.

А татко ми рад, рад: што ја салте љутим, њему се чини да ме је за Миту Ђуринога јако мило. Ич ништо не зна дор не прими нишан кол'ко сам се туцала, нити пак

СЕОСКИ ЈОЈА.

Ј. ПАТАРИ

знаје по нишан како ми је, кол'ко ме боли у срце, кол'ко ми је мука, и што ме је жал-фатија исто како зубни болес?

И Мита Ђурин узме да дооди сас друсто му, куманини, родови; па се у недељски дан хаћаше оро, а ја... Не излегнем при младожењу ми, еееј! дор ме не премора снаја ми...

— Ајде, Марике! Обучи се па искочи.

— Ш' љу се па обучем!

— Па зар ћеш таква да искочиш?

— Несам шапави да искочим у шалваре у што сам мила судови.

— Обучи, Марике, онеја нембе шалваре... Што ти приличууу!...

— Јес' па. Нембе шалваре... За кога да се обучем?

— Немој, мори Маријо, да си така.

И најпосле узнем та ништо обучем, а нити се закитим нити станем спрема огледало.

К'д изнесем да предадем шикерлеме и воду, јадан Мита гледа ме, а ја се нигде преко његову главу загледам, еееј: кроз пенџер па чак у башчу. А к'д предадем и кафу, ја станем у нико ћоше па очи...

— Заш' се, чедо, никако у дувар заглеђујеш? Погледај у Миту за панин ти ат'р, — рече ми пана усујде.

А ја? За панин се ат'р удавам, па за панин ат'р узме та у Миту погледа... Убап. Не ме мрзи на њега, ама не ме је ни мило. А к'да би ники могаја да улегне у срце моје, нашаја би га како дојзе једнак после браће: лисје је на гизу,⁹ ама не га има гројзе — па жално...

Несам била кол'ко напред под нишан, јербо татко грабеше да се попре венчам. А што ми Мита прати аљине за Цветнице, за причес', ману се! Од алев цанџес шалваре и кафтанлак фустан; па душанку од ђувез атлаз; па еес и срма-пучул; па стамболске жуте пануче везене сас злато!... Туго! На Цветнице црква пунач'ка, а од тол'ки нишански девојчики најубаво беше обучено Аци-Костадиново девојче, Ђул-Марика, ја — ама нафиле: не ме је било мило ни за ништо. А што ми татко спраји ченз! Туго, душеци! Туго, јоргани! Све селемија! Све телија! И кол'ко ми ката аљине спраји напред, још тол'ко с'г, па све убаво, па све красно, све од Васка Стамболију, рођепога брата па Дору Стамболију и на овуј Кира-Тану; а он си је отоку доносија све од Стамбол; дућан му беше у чаршију први, исто како с'г па Туре Ване. Такој! А што год ће си ми купи татко, он пишин на пану: — „Нака се донесе дом', па си узми од оној што бегендише Марија.“ Не бутам се у долап а све чујем, тол'ко вика... Туго!... Све беше за приказњу! А што ми бе'у убави чеврики, па јеглаци: ники сам везла кад бе' под нишан за Димитрија, а ники јоште к'да сам ишла у мајсторицу... На честито ми дојде цел град, викају ми честито и гледају по мој ченз и по моје аљине — чуду се. А и ја се сама у мој намет чудим, и мука ми: „зашто,“ мислешем, „боба ми с'г спраља овакав ченз и оваке аљине к'да му овај зет неје како онај?...“ А што ми Мита прати черкез — салте срма! Око пију и око рукави и низ пазуке везена шемшета. Па човааа! Кој зна кол'ко си је гроша бија аршин. Све беше убаво, ама нафиле, к'да ме мене неје било мило ни за ништо.

Ће ме венчају. Поведоше ме у цркву, а моји очи... Божиом јутре ми венчање, а ја се с'в драги ноћ несам утешила. Воду ме, а ја... Сејте сам тај дан на сокак искочила, па би погледала љу ли си видим Димитрија, а несам

могала да дизао очи — млада невеста. А када би ники пиленце летејећи прозборило: „И Димитрија је жал за тебе,“ ја би се онако жална од радос' насмејала. Ама ни! Уладо се.

Туго свадба!... Туго презив!... На презив ми бе'у сви родови... Татко, мајка, кум, стари сват... А што ти не доби'!... Катајна, па катајлије! Санови, па санови капаклије! Па тенџере, па тенџије! И два мангала! И три генџира од бак'р! И четири шавдана голема! Па стамболски леген и јебрик! Огледало од кума ми големо, из Стамбол, накол салте цвеће, и девојчики — шарено!... Од татка ми дојде софра-тенџија — око њума рат да седну петнаес душе! Од брата кот'л — у њега колај да прекрсти ноге муж висок како топода!... Од чичу ми тенџика, од стринку ми тенџиченце. Од тетина ми котле, од тетку ми котличенце. Од родови тенџерке, па маџинџаци... Четири сам маџинџака добила... Па чорбалаци, па панице, па шишики, па чаше, па чашке за ракију; па филџани, па зарфови салте срма... Свашто! Пуна кућа! Па што доби други дарови! Па дојдоше ми тамап десет погаче, па четири големе тенџије татлије, па две тенџике баклава... Туго!... Ама и ја несам остала у посмешу, јербо што ми бе'у бошчалаци, што пешкири, што чарпе: како да неје ткајено; како да неје ништо у руку узето, ного изнигло и исцавтело, како цвеће у башчу!...

Пројде ми свадба...

А што беше зборљив Мита Ђурин, човек ми, мани се. По с'в ноћ не засни, но ми све ништо збори, све ми казује кол'ко ме милује, и што ме је видеја један пут у обор при Чучку Сику, к'да се сас девојчики играшем каменчики¹⁰ и топку.¹¹ Видеја ме из кумашинову му башчу кроз проваљен дувар, и једнаг, вика, било га мило за мене. А мене ме, слушајећи Миту, нишан бидне мрвка мило за њег', јербо ем је убав, ем венчање ми је, па тике једнаг се па сетим за Димитрија, и дојде ми па жал, искам да се заплачем а срам ме, стра' ли ме је од Бога што при мужа ми за другога да плачем... не знам заш' не плачем.

А у јутру, к'да га посишем и помогнем му да се обуче, предадем му кафу па га испратим па дућан, ја узнем да дизао легало и најдем под јестак — шесет паре: оставија ми да кушим за подручак ели пењерлије ели симит. Ама што ће ми шесет паре? За десет паре беше симит еееј; нишански симити били су за привањју: буди су бели, туј су големи — мани се! А ја изручам пењерлије што си ми ги свекрва купи, а овеј паре све у једну кутију од танеалву, што сам гу измила, измила: за месец ли за два тај се кутија пануни!

А преко дан, Мита ете ти га та из дућан: божиом ништо дом' забрајија, па дојде да уане. Он казује тој на ладу му, а она узне та се осмишка и вика: — „Ако, дадин! Иди у собу та што си забрајија узми.“ — „Несам ништо забрајија,“ вика ми мене к'д улегне у собу, — „но ми се науми да те видим, па узме та и чичу па дућан излага што сам ништо дом' забрајија.“ Туј ми збори, виће што ми збори, па извади испод појас фишек сас шикерлеме, ели ништо друго благо за ручање, па онаг па отидне па дућан.

А ники вечер к'д дојде из дућан, он па мајку му:

— „Аман, датке, што сам данас проодејећи кроз чаршију видеја у Васка Стамболију убав лаураћ! Ако ли да узнем од њег' на Дику (сестру му девојче) за један фустан?“ А дада му се па осмишка и вика:

⁹ Чокот.

¹⁰ Пиљци. ¹¹ Лонта.

— „Ако, даткин. Ама немој да ми проминеш Марику: на обедве узни од један топ.“ А њему како је, мани се; и мене ме за час дојде мило, јербо, не ли ти, чедо, реко: ем је убав, ем је добар, добар, ем — венчање ми је, и па се сетим за Димитрија, та ми се врне у срце жалос'. Ако види убави шамички за врзување главу, ако убаве папучкице, он па у вечер казује на мајку му и па питује да ли да узне на Дику. А дада па: — „Ако, даткин. Салте ми немој проминеш Марику.“ На обедве узни једнаке.

Дор је Мита дом', ја узне да не мислим тол'ко за Димитрија, а к'д неје: други мисал немам. Па си кришећим и онеј моје песме...

„Ала ми, ала ми, мој Димитраћу!...“

Ели:

„Лети полети, славеј-виленце,
Та си ми падни татку у башчу.“

Ели узнем та нову вадим:

„А што сам ти, Боже, тол'ко сагрешила.“

чардак Сотираћев, овај пак други Николаћев, о'г, пишини ади-Бокин беше. На такав висок чардак седне, па се спрема нашу кућу обрне, е га би ја кроз обор прошла, е га би по башчу цвеће посипувала, е га би ми он видеја... Запази и тој свекрва ми, па га ружи, ружи, и не даваше ми да из собу искочим, дор си је он на чардак. Пројде, виће не знам баш кол'ко пројде, а тике ете ти гу једна жена та ми збори за Димитрија усујде:

— Димитрије Бошин неће да може без теб'; ће си, вика, умре завалија за тебе.

Ја ћутим, огањ ми се качи уз грбину и уз образи, а мене ме неје жал', но ме никако дори мило, ништо ме како на смејање обрће... зар што сам чула куде ме неје забрајаја, и што неће да може без мене.

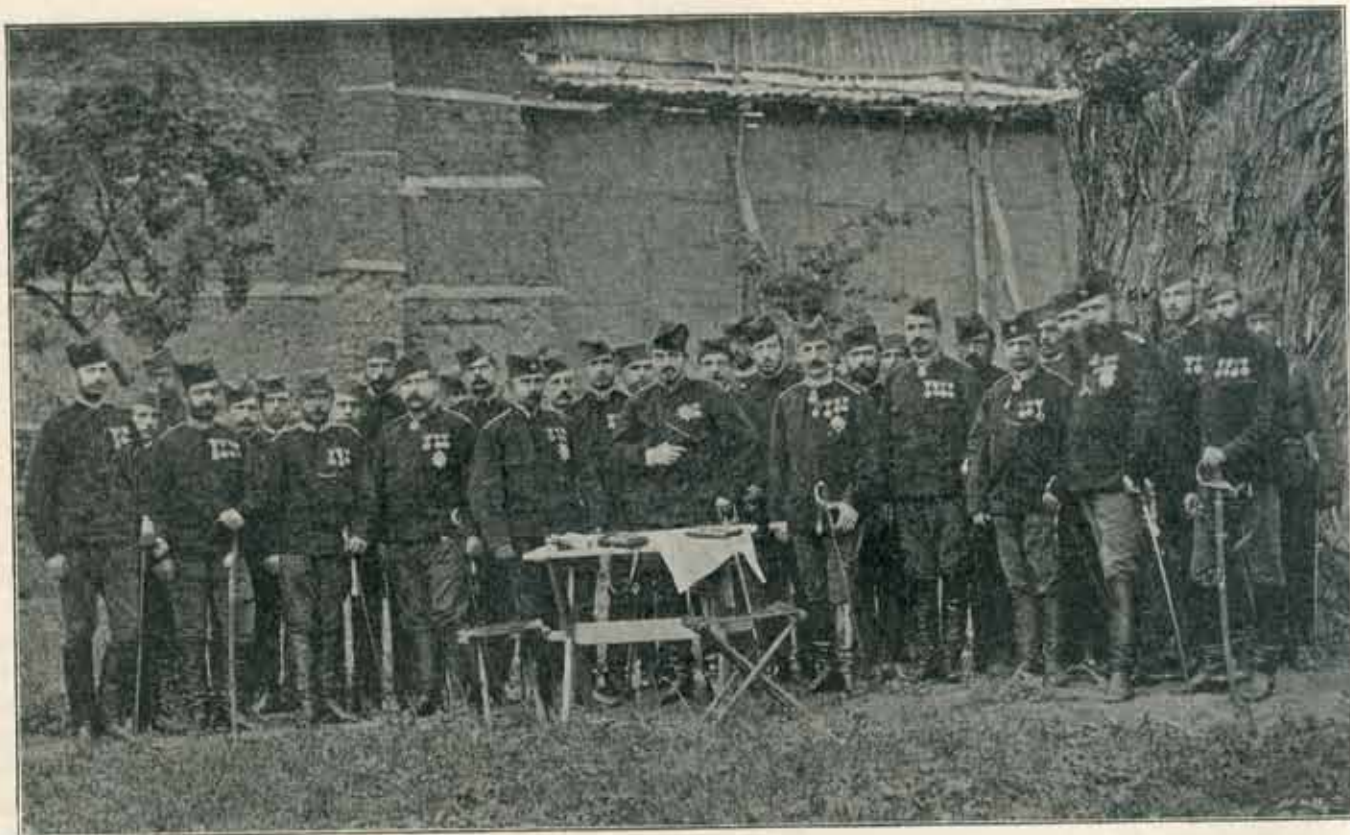
Пројдоше две три дни, ете ти гу па:

— Милујете, вика, јаго те милује.

А мене ме мило.

— Мерак му је... да те види.

— Ууу! стринке! — узне ја та се зачуди.

КНЕЗ МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

СА СВОЈИМ РАТНИМ ШТАБОМ У СРПСКО-ТУРСКОМ РАТУ 1876.—78. г.

Та ми узне, Боже, моје славеј-пиле?
Пишини ми у пролет славеј си појеше,
А о'га ми, ете, вије кунавица...“

Вадим од себе жалне песме, појем и плачем, ама кришећим од свекрву, од з'лану ми, па приличе ми, што и од саму себе кријешем.

Такој, такој, па пројде гоца, а ја Димитрија ич не видо. Свекрва ми и з'лве запазише што имам у срце ништо за Димитрија та га ружешеју. Ружу и њега, и мајку му, и татка му. А кад ће ме поведу у таткови ми, заодешеју сву малу салте да не прођу куд Бошину кућу.

А он, Димитрије, свако јутро и при вечер, к'да је време на посипување цвеће у башчу, укачи се на тетиниов му чардак, што беше убав, висок како овија чардаци... Фрали, ротке, очи кроз пенџер: Ене! Онакав... Онај си је

— Ш' ће ти бидне... салте да те види...

Око мене се обрће соба... Ћутим.

— Нак те види... а? Што има... При сокакиа си је врата...

Ич се и не двоуми: не теја.

... и па дооди, па тике мене усујде:

— Димитрије те јако милује... Неће си може без теб'...

Пушти ми тија речови, па тике од свекрву ми иска божном подношке, други пут брдо, трећи јурнек¹² за јеглак

— Каква си је овој жена? — ника си ми свекрва.

Казује што седи чак на Стамбол-Капију, а дошла да тражи јурнек за јеглак при Ђокину Капију. Ако ми дојде јоште једанпут, жи' ми Мита, ја ћу гу искарам: јербо брдо и јурнек тој си гу је салте пригода — она си за ништо друго

¹² Почетак, углед.

дооди, — збори свекрва ми, срди се, и све у мене гледа. А јави!... И дојде ми, дојде да гу кажем, па не гу каза.

Пројде читав недеља. Свекрва ми отишла у комшилак сас раду, з'лава при девојчини па сас раду, а ја дом' сама самач'чка: тике ники та па сокакња врата: чук! Пита који је, извади чивију... Онаја!... Дојде сас мене чак до кућу, па тике:

— Ђул-Марике!... Димитрије си је при сокакња врата... Салте иска да те види: ш' ће ти бидне?...

... излезе, а ја, ацамија, узне да се двоумим: „Е ли да искочим?... Ако ме види једанпут, истина: ш' ће ми бидне... Срамежљив, не ме је гледаја пинини, па га зар жал... Ја ћу сам у обор при сокакња врата, он ће си ме проодејећи погледа... Ама, с'га неје бећар; ја па имам мужа... Да ме чује муж...“

Тај дан несам излегла,

Јутре дан, па ми је свекрва у комшилак сас раду, и па з'лава ми при девојчини сас раду. Несу ме остаљале саму никад, а о'г два дана, једно по друго!... Тике ники та па сокакња врата кротко: чук!... Онаја!!

— ... излегни, Ђул-Марике!... При врата си је...

А ја обучена, обучена, закитена, јербо јоште цоловини сат па ће акнам,¹³ к'да се чаршија затвара и к'да ће Мита да дојде од дућан па вечеру. Појдо по онуја, тресем се, па тике ми се учини како да ме Мита жадно викну: Маријооо! та једнаг чучну па траву, покри лице сас руке

и ета да плачем; а онаја ме диза, вика да идем — тике свекрва ми... К'д дојде, Бошке! Несам чула ни капицик, ни па одење... Дори одлете та тури чивију, па т'г онуја сас једну руку фати а сас другу сас бастун (пуд најде бастун не знам): по грбину, по крететину, и јоште по доле... тена, тена а онаја вије и узне се отима, бега... Свекрва ми по њума трчи, тена и збори: — „Кучко! Могарице! Несам ми кућу посмешниш; искаш ми сина раскаши... Какав би ти фустан даја Димитрије, не знам, а од мене све ти модар па сас зелене грањке...“

— Оооо б! Ашкосум, Ђуринице! — узвикну домаћица задовољно. А аци-Настасија прихвати:

— Аферим, и Бог да те прости, Ђуринице!... Ама с'га си је право, Советке, да гу попијемо за душу по чашку лимонију.

— Право је, аци-Настасија! А виће си је и време за ракију.

Васка је донела „лимонију“ служи. Старе о домаћицом пију, а ја и Јола погледамо се и смешимо се.

— Зап' се смејете, девојчини? Е ли што си је овај убава лимонија за Ђуриничину душу а нама у гушу?... Ако, смејте се ви нама, а ваши ће млађеји вама, ми за ваше смејање ич не бригнемо. — говори Ђул-Марика па испи чашу, узвикну „фала ти, Советке!“ и настави.

(свршиће се)

Пропаст српског царства на Косову

ПО НАРОДНИМ ПЕСМАМА СASTAVИО Л.

Полазак на Косово

Д а је било оком погледати, и ушима јекну послушати, кад се ситне књиге растурише од Дунава и од воде Саве до Косова и Мораве Бинче, те пођоше српске поглавице и појводе, све главни јунаци; кад видјеше старци и тежаци, потурише рала и волове, а чобани стата оставише, — девет стада оста на једноме, — упртише торбе упртњаче, припасаше свијетло оружје; све се сломи цару на заклетву у широко поље под Крушевцем! Све широко поље притискоше: Коњ до коња, јунак до јунака, бојна коња како чарна гора, чадорови како лабудови, а барјаци како и облаци; да из неба ситна киша пане, није не би на земљицу пала,

¹³ Вече.

већ на коња, ја ли на јунака, на чадора, ја ли на барјака... — Кад се војска рахат учинила, Цар Лазаре сједе за вечеру, покрај њега Царица Милица, итд... — — Кад у јутру јутро освануло, подранила једна поглавица, што је једној земљи старјешина, по имену Вуче Бранковићу, подранио, поље оставио, и у пољу силовиту војску, а дошао граду на бедеме, нико с њиме није полазио; с господаром цигле двије слуге, двије слуге иду наворице, а господар с њима не бесједи, но је чело грдно намрдио, а пониско брке објесио, мрки брци пали на рамена; он ми шета граду по бедену, прегледује куле и зидове, прегледује своју госпоштину, прегледује своју царевину;

највише се очи отимаху на убојну под Крушевцем војску. Колико је поље Крушевачко, све је поље војска притиснула, ударен је чадор до чадора, коњ до коња јунак до јунака! Тако Вуче бјеше уранио, те он шета граду по бедену, а видје га славни кнез-Лазаре, па Лазару врло мучно било, на јутру му назва добро јутро: „Добро јутро, кнеже Бранковићу! Што си, зете, јутрос уранио? Што с' у пољу чадор оставио, и у пољу своје оклопнике? Што ли си се, сине, намрдио? У образ си сјетно невесело — кажи тасту јутрос на уранку!“ Проговара Вуче Бранковићу: „Прођи ме се, мили господару! Коју бих ти ријеч бесједио, ти ми ријеч послушати не ћеш; а кад би ме, тасте, послушао,

да отвориш те подруме своје,
да даш доста издобила вина,
да напојиш војску под Крушевцем,
па да пустиш те хитре гласнике,
нек гласници кроз сву војску викну,
нека свако своме дому иде!
Ми смо своју земљу опустили,
оста земља пуста на Крајини.
Нема нама јутрос помагача,
нит имамо красна пријатеља:
Од све Босне десетак хиљада!
Камо теби Краљевићу Марко?
Камо теби Лека Катунаре?
Камо сестрић Мусићу Стеване?
Камо Зета зета Баошића?
Сни издаше, а ми остадосмо!
Но је нама белћи земља жедна,
ја се бојим и страх ме је љуто:
може јада бити на Косову,
може наша војска изгинути,
ми главари главе погубити!
А мој тасте, српски цар Лазаре!
Да ја теби једне јаде кажем:
Синоћ пољу легох под чадором,
допадохме двије моје слуге,
на перо ме ћурком покриваше
и господско лице завијаше;
очи склопих, грдан санак видјех,
грдан санак, — да га бог убије! —
Бе у сану гледам на небеса,
на небу се, тасте, наоблачи,
па се облак небом окретање,
облак дође баш нише Крушевца,
више твога поноситог града:
од облака пукоше громови,
гром удари тебе у Крушевцу,
баш у твоју красну царевину,
у дворове, твоју постојбину;
Крушевац ти огањ оборио
и најдоњи камен растурио:
што бијаше један ћошак бијел,
он на твоју паде Вукосаву,
под ћошком јој ништа не бијаше,
испод ћошка здраво излазила.
А мој тасте, српски цар Лазаре!
Не смијем ти сане исказати,
тек ако је сану вјеровати,
вјеровати сану и биљези,
ја ти, тасте, хоћу погинути,
ја л погинути, ја ли рана донаст.
Ја се својој глави не препадам,
ај ја водим дванајест хиљада
убојника љутих оклопника:
ће јаокнем, сви ће јаокнути,
ће погинем, сви ће погинути!
Но ти с' молим јутрос на подранку,
молим ти се, а љубим ти руку,
да растуриш испод града војску,
нека свако своме дому иде;
— проћ' се боја, да га Бог убије!
Кад то чуо српски цар-Лазаре,
плану Лазо, како огањ живи,

те он кара зета Бранковића,
њега кара и љуто га куне:
„Зао санак, зете Бранковићу!
Бог годно и Бог догодно,
на теби се таки санак збио!
Кад га виђе, рашта оповиђе,
оповиђе јутрос на подранку,
кад јунаци мисле да полазе?
А мој зете, Вуче Бранковићу!
Сан је лажа, а Бог је истина;
ружно си се главом наслонио,
а мучно си нешто помислио.
Од шта си се, зете, препануо?
Муратове силовите војске
и њезина свијетлог оружја!
Знаш ли, зете, знаш ли Бранковићу:
бој не бије свијетло оружје,
већ бој бије срце у јунака!
Знаш ли, зете, не знали те људи!
Да ћу тамо јунак погинути,
не ћу војске јутрос растурити,
да ми реку и бољи и гори:
„Страшивице српског цар Лазара,
ће не смијеш сићи на Косово!“
По како си једна поглавица,
и зет си се мени догодно,
ну набрекни на камену граду,
ну набрекни, призиви гласнике,
нек гласници у то поље викну,
нека крену испод града војску,
ево ћемо поћи у Косово!“

Послуша га Вуче Бранковићу,
те привикну на граду гласнике.
Мало врјеме, за дуго не било,
ударине бубњи и свирале,
развише се свилене заставе,
кренуше се из поља јунаци.
Скупило се мало и велико,
скупило се и старо и младо
на бедене града Крушевачког,
да гледају силовиту војску.
Ишетаља Царница Милица,
и за њоме дванајест дворкиња,
те јој држе скуте и рукаве...

За Милошем Влатко Вуковићу,
вјерна слуга краља босанскога,
на Крилоњи, на коњу добре.
Ја, какав је Влатко Вуковићу!
Мрка ока и мрка погледа,
и мркијех до рамена брка,
мрки брци пали по токама;
сјјау му се токе кроз бркове,
кано мјесец од петнајест дана,
кад обасја кроз јелове гране.
На јунаку црвена долама,
по долами токе исплетене;
на глави му калпак од самура,
— саставио самур с обрвама,
на калпаку од сребра челенка,
за челенком крило соколово,

у дну крило сребром заливено,
по средини исплетено златом,
а по врху кићено бисером;
чизме су му сребром потковане;
на војводи ковче и чакшире,
ковче су му од сувога алата,
а чакшире чове венедичке;
опасо се спиленијем пасом.
О пасу му сабља аламанка,
покрај чизме буздован позлаћен,
у рукама копље убојито,
до јабуке опшивено вуком,
да се по њем не клизају руке.
На Крилоњи седло цариградско,
и по седлу аша румелијска,
сва од свиле, извезена златом;
зауздаи је уздом позлаћеном;
добар Криле забацио главу,
све од пјене прави голубове,
на их баца преко господара.
За војводом до десет хиљада
све јунака од тридест година,
који може стићи и утећи,
на незгодном мјесту причекати,
голом руком сабљу устанити
и рањена заклонити друга.
Међу њима Обрад Вујичићу,
са свиленом у руци заставом,
носи бојно копље наопако,
у образ је сјетно невесело,
мрке брке ниско објесио.
Виђе њега Владета војвода,
па до њега коња догонно
и овако ријеч бесједио:
„Шта је теби, краљев заставниче!
Каква ти је голема невоља,
те ти носиш копље наопако?
Да ти није на умору мајка?“
Говори му Обрад Вујичићу:
„Господару, Владета војвода!
Мала жалост, када умре мајка:
на жалост ће и сусједи доћи.
Ал за јаде нико и не знаде,
осим срца, на коме су јади!
Није мени на умору мајка,
већ се моја преудала драга,
да па кога, не бих ни жално,
већ за мога Богом побратима,
па ме побро знао у дјеверство.
Јади поћи, а двоји не поћи:
да не одем, ја не видјех драге,
ако одем, нагледах се јада.
Стегох срце свиленијем пасом,
па ја одох побру у дјеверство.
Прстенујем, зубма пошкрипујем,
снаху шапем, на ногу јој стајем,
нео мећем, на уво јој шапћем:
„Сад си, драга, под пуланим велом,
до године под заставом б'јелом,
пак одала од руке до руке,
док не дошла у дјеверске руке!“
Ја накобих своме побратиму:
и он иде с нама на Косово:
ако буде једном погинути,
водио бих, да се ја не вратим!“
Вели њему Владета војвода:
„Мој обраде, подигни бркове,
и окрени копље унапријед,
— смијаће се Крушевке дјевојке —
а не бој се своме побратиму:
што Бог не ће, ти му не накови!“

† Др. Светозар Милетић (УСПОМЕНЕ И РЕФЛЕКСИЈЕ О ЊЕГОВУ ЖИВОТУ И РАДУ).

— Проф. Г. Гершић —

(НАСТАВАК)

У туцинданском чланку казано је између осталог: „Војводство — то значи биће политичко народа српског с ове стране — сахрањено је, али они, који су га сахрањили, заједно су и још нешто сахрањили, што никад више неће васкрснути моћи. Војводство ће пак, у преображеном виду, ма и без имена тога, за цело васкрснути. Шта смо ми од Аустрије захтевали? Ништа друго, него да нам само начин да, да се са угарском краљевином — или ако хоћете — са мађарским народом путем нашег конгреса, или народне скупштине о условима нашег народног бића погађати можемо. Место тога предани смо угарском сабору на милост и немилост.... С овом годином завршимо рачун наш с досадашњом владом (владом аустријском).... Што се Мађара тиче, идемо да видимо.... Ми смо показали, да на то идемо, да се с њима разговарамо, зато и писмо трчали у Беч, да захтевања наша предлажемо, него смо само захтевали, да нам се орган народни да, који ће, и то уставним путем, угарском сабору захтевања народна представити моћи. Мађари нас нису никад, на ни сад, на сабљи добили; видећемо, како ће сад слободу, једнакост и братинство разумети.... Срби, будимо себи верни; Мађарима не престајмо пружати руку уставну, док нам народно чувство и срце ценити буду; — али свакако будимо уверени, да ће доћи и наше време. Бог наш, који је Црну Гору сачувао, који је Србију после четири стотине година васкрснуо, који је срца Змај-Деспот Вука, кнеза Павла, Јакшића, браће Бакића, Монастирлије и стотине њиља српски јунака укрепио — он је још жив, он ће и нас сачувати.“ Главна, дакле, карактеристика тога прекрета у политичком правцу и држању оног страног Српства, што га је Милетић, као што рекох, тим својим чувеним чланком инаугурисао, бехе у томе, да српски народ раскида сваку везу с Бечом и камарилом и да преноси своју борбу на уставно поље, у оквир устава и државног права угарског. Српски народ требао је да покаже пред светом, да он не спада у она стационарна и политички перазвита племена, која се не умеју поучити историјом и не умеју прилагодити духу времена и идејама своје епохе; требао је да покаже, да он неће више да буде лутка и играчка у рукама бечке камариле, него хоће раме уз раме с Мађарима и осталим народностима Угарске да учини фронт према бечком бирократски-централистичком систему и немачким културтрегерским претензијама, дакле да војује за повраћај устава и уставне слободе Угарске, разуме се са тим кардиналним условом, да у оквиру тога устава и на земљишту слободних установа народ српски нађе довољно места и гаранције за своју национално-политичку индивидуалност на основу својега историјски стеченога и уговорима потврђенога права.

Тај програм, који је Милетић изнео, био је само у толико нов, што нико досле није тако пресудно и енергички објавио коначни завршетак свих рачуна и прекидање сваке везе с Бечом; а што се тиче мисли о погађању с Мађарима и о тражењу обезбеђења српске народности на терену устава угарског а никако ван оквира његова, та је мисао већ руководила Србе у самој почетку покрета год. 1848. док он још не беше у даљем развоју борбе

изгубио свој чисто национални карактер и не беше се изметнуо у нехотичног савезника камариле. Види се, дакле, да је Милетић својим оштрим политичким погледом добро сагледао прекинути конач, на који ваља нову акцију издочевати; он је сам у једноме свом чланку у „Застави“ од 11. марта 1867. казао: „И год. 1848. производ је тог инстинктивног сукоба међу Србима и Мађарима. Но онда је већ почела свитати нова свест, инстинкт је осветљен био новом политичком мишљу. Мајска скупштина већ није тражила српску (дворску) канцеларију т. ј. одвојење Срба од угар. владе, него домаћу народну аутономију, не само под круном, него и под законодавством угарским.“ Милетић је, дакле, само поново, јасније и прецизније, истакао и наставио оно гледиште, на коме је још мајска скупштина стајала, сматрајући све оно, што је после тога дошло, чиме се реакција користила, као производ једнога мучнога стицаја околности, који је српски покрет у доцнијим фазама његовим потиснуо на терен династичко-аустријски. Милетић је издочевати на прву чисту националну и слободоумну фазу покрета. То многи, нарочито старији политички људи, нису уочили и разумели, а с друге су стране ти старији још памтили страхоте оружане борбе с Мађарима и варварске поступке мађарске солдате, па су савим природно још одвише били испуњени неповерењем и горким нерасположењем према Мађарима и према измирењу с њима. Отуда је дошао отпор против тога новог Милетићева програма и то, као што рекох, поглавито од стране представника старијега кола српских политичара; али шири кругови народа, а нарочито млађи, интелигентни и напреднији елементи купили су се под барјак који је Милетић истакао и на коме беху исписане две идеје водиле: мисао народности и мисао уставне слободе са модерним демократским установама.

Милетићева појава, његова смишљена и оштроумна реч, његова свежа и једра дијалектика све су више освајали широке слојеве српскога друштва, у његовој су се појави већ јасно распознавале и отискивале црте предестинираног апостола и вођа народног, који ће све своје вршњаке и савременике поткрити и од кога ће произлазити моћни импулси за политички-социјално кретање целог једног племена. Један од првих видљивих знакова поверења народног према Милетићу беше у том, што је он у почетку год. 1861. изабран за градоначелника (главног кмета) Новог Сада, који тада беше политички и културни центар оног страног Српства, па је као такав имао знатнога културнога значења и за остало Српство. У Милетића беху тада у новосадском магистрату као главни бележници Јаша Игњатовић, а као први подбележник (вице нотар) Змај-Јова Јовановић. Држим да ће новосадски магистрат мучно ма кад онет имати у списку својих виђених званичника таква три имена — такав трифолијум! То је могло бити само тада у почецима, на освитку једне лепе и светле епохе необично заталасаног народног одушевења, надања и веровања, која је епоха цветала у шездесетим и кулминисала на завршетку седамдесетих година, па после већ почела опадати и бледети управо онда, кад је Милетић као умни центар и животворни дух њен физички подлегао и сипао с јавне позорнице.

Милетић је свој (у туцинданском чланку тек у крупним, општим потезима наговештени и обележени) нови програм после тога изближе објашњавао и разлагао у даљим својим чланцима у „Срп. Дневнику“, који је тада био орган не само те нове народне странке у Војводини него, може се рећи, и орган оностране млађе слободоумне и

уставне струје, пошто је у унутарњем животу Србије био овладао полицијско-бирокарски систем Николе Христића, под којим није било нити је могло бити слободне речи. Тај је државник тада био пресудни фактор у унутарњем животу Србије, јер је блажене памети кнез Михајло био и сувише обузет својим великим замислима и плановима о спољном задатку и спољној акцији српскога Пијемонта.

Међу бечком владом и Маџарима и после октобарске дипломе још ни издатака не беху свршени преговори, а још мање постигнут споразум. Маџари никако нису хтели пристати на уређење монархије, које је уведено октобарском дипломом, у њих је још свежа и жива била револуциона традиција из год. 1848., поколење које се борило и учествовало у томе великом покрету, још никако не беше изумрло, оно је надмоћном силом било истина физички надјачано и сузбијено, али је у души својој послало још оне исте идеје, за које је војевало у револуцији, дух револуције не беше никако убијен, он је у маџарском народу, томе већ историјски познатом и нарађеном револуционару, непрестано тигао као жива под пухором. Маџари нису никако хтели пристати на положај угарске краљевине, какав јој је давала октобарска диплома, они су за земље угарске круне тражили нарочити, до извесне мере самосталан положај према осталим покрајинама монархије, у кратко, тражили су да се успоставе закони од г. 1848. и да Угарска добије своје засебно министарство. У Бечу опет нису хтели баш одмах и тако олако да кашитулишу пред тим претензијама маџарским и да их услужно испуне и тако онда настаде борба између Беча и Пеште око питања о положају Угарске. На центра у Бечу водио је сад ту борбу један од најдаровитијих и највиднијих типова аустријско-немачких државника централиста а то је знаменити државни министар Шмерлинг. Доба Шмерлингово беше доба најживање уставне борбе између бечког централизма и угарског сепаратизма т. ј. повраћаја устава и стања од год. 1848. У тој борби Шмерлинг при свој својој државничкој бистрини није умео да измисли неки сасвим нови рецепт за разхлађење одвише загрејаног маџарског националног запоса и за умекшање њихове тврдокорности, него је поред осталих већ познатих средстава у таквим приликама прибегао опет једном већ и раније, кад се ломиле колач између Беча и Пеште, од стране двора и бечких централиста употребљеном средству, аранжирању оне исте политичке игре, каква је одигравана и пре тога, а та је: да се немацарске народности у Угарској, а нарочито и на првом месту Срби употребе као помоћно средство, као неки савезници или, боље рећи, као „црнци“ против Маџара. Срби су пре свега требали опет једном да се појаве на политичкој позорници као нека од стране Беча тобож протежирана и цењена нација, да се изиграју као баук и плашило против Маџара, те да се они умекшају, да се екстремне тежње њихове сузбију и да буду предусретљивији и погоднији. Та мисао Шмер-

лингова добила је израза у сазивању српског политичког сабора у Карловце на Благовести г. 1861.; то беше знаменити благовештенски сабор, после темнишварског сабора од год. 1790. и мајске скупштине од г. 1848. трећи политички сабор народа српског у земљама угарске Круне.

Као млад правник ја сам у галерији присуствовао свечаном моменту, кад је у Карловцима отворен тај сабор, а тако сам исто био један од најревноснијих и најпажљивијих слушаца његових дебата. Живо су ми и данас још пред очима сви они одабрани, виђени и одушевљени људи, цвет оностраног народа српског, које је народ послао у тај свој сабор и који су са ново пробуженом вером и надом у бољу будућност приступили своје задатку свом збиљом и преданошћу, коју је захтевао сам важни и значајни задатак тога сабора, а при томе су се, наравно, уздали у успех тога свога рада. Ту се на жалост опет обистинило оно, што је један духовити француски писац 18. века казао, да су „la foi et l'espérance les vertus des dupes au profit des fripons“ (вера и нада врлине су простодушних

које иду у корист препредених непоштењака). Одиста није могуће сетити се тога тако свечано инсценисаног и одржаног сабора, у коме је народ српски у Угарској опет једном изишао на среду као једна историјски-политичка индивидуалност, — није могуће у мислима обновити сву ту лану и дирљиву сценерију, и поново представити радњу тога сабора, а да човека не обузме једно тешко суморно осећање, да се дубоко не замисли о чудној и несретној судби тога толико панаћеног и толико пута превареног српског племена!

На томе сабору још су се могле видети живе слике чувених људи из год. 1848. Ту је председавао седи Патријарх Рајачић, по свој прилици последњи импесантни тип једнога српског црквеног поглавара старинскога снажног кова, који је дисао духом народним, који је био вазада вољан и спре-

НИКОЛА МИХАНОВИЋ.

ман, да се за народ свој и његова права заложити и који је најзад имао куражи и ауторитета да цару и свим осталим надлежним круговима и факторима кресне без увијања за њих тешке и горке истине у очи; то је стари првосвештеник још и на крају својих дана показао својим достојанственим држањем и на благовештенском сабору, кад је царски комесар хтео, позивајући се на своје инструкције, да у неколико ограничава саборске посланике у слободном исказивању мишљења у дебатама саборским. Поред патријарха ту је био чувени „вожд“ народа у год. 1848. Ђенерал Стратимировић, ту беху последњи типски представници српскога још сасвим неодроженога племства Петар Чрнојевић, Дамаскин, барон Милутиновић; ту беше чувени Ђорђе Стојаковић, највиднији представник српске високе бирократије, која је још била испуњена српским осећањем и родољубљем; ту беху знатни правници и књижевници др. Хаџић-Светић и др. Јован Суботић, ту уаорити говорник и песник архимандрит Грујић и још многи други; поред те групе старијих виђених политичких људи и јавних радника појављује се на томе сабору група пред-

станика млађага кола српских политичара, публициста и јавних народних посленика, а на челу те групе стоји као вођ и центар њен Светозар Милетић, који је ту први пут изишао на среду као повереник и представник народа на парламентарном пољу, у парламентарној арени; уз њега стајаху као виђенији једноминишници и вршњаци вредни Јован Ђорђевић, Јов. Живковић, Миша Манојловић, Радак и др. Ја сам ту први пут видео Милетића; он тада беше у свежој мупској снази и једрини, пул помета и одушевљене воље; повесен надом у успех и вером у свој позив, изгледао ми је као млади орао, који је тек размахнуо моћним крилима; цела је његова појава дисала духовитости, енергијом и оним импулсивним индивидуализмом, који не може само да прима и да се повија, да буде само одзив и резултат тежња и осећаја своје друштвене средине, него и из себе самога нешто уноси у колективну умну садржину, творачки прерађује утиске своје средине, предњачи и води за собом. Ми омладинци из галерије гледали смо у њега као у новог апостола, у нову планету на српском видику, која ће својим зрацима осветлити стаје народном напредовању и пред којом већ бледе и тамне старије звезде.

Силан се народ из свих крајева српских беше тада слегао у Карловце; опет провеја кроз народ привремено под Баховом системом притиснути али никако још неугушени дух из славних мајских дана г. 1848., поче опет јаче и живље да вибрира у души народној жица заједничке националне свести, која се привремено беше притајила и успавала, затреперише му пред очима као нека знамена лепих и болних дана... Гледао сам тај одушевљени народ, како у густим гомлама врви кроз улице старе патријархове престошнице, с њиме сам заједно заносио се вером и надом, летио с њиме заједно или уприво, као бујан младик, још и испред њега на крилима националног идеализма — сад ми све то изгледа као да беше сан, као нека лена бајка из старих идилских времена...

Одиста су се везивале велике наде за тај благовештенски сабор; Стојаковић је тада казао: „Никад, откако је народ српски у аустријску државу дошао, није ни једна народна екумнина тако важна била као ова.“ Каква грдна плувија!

(НАСТАВИТЕ СЕ)

Мир у природи (Јелена Хилсенска)

тишла сам до језера,
Где лисната врба стоји;
И кад птице запојаше,
Оживеше снови моји.

Два лабуда снежно-бела
Поред мене водом шлећу,
Понац зриче песму своју
И лентирни шарни лећу.

На западу сунце тоне
И обзорјем румен буди;
С чудном слашћу, с тајним миљем
Чисти ваздух сишу груди.

Над буковом шумом месец
Подиге се сад умиљно;
Уз блеђани његов зрачак
Пробуди се чежња силно.

Мир и покој свети свуда,
Свом природом, шири крила. —
Ах, кад би ми од тог мира
Трунка само дата била!

С. Д. М.

Sic transit...

Милош П. Ђирковић

Милутин Савић протрља очи и нехотице погледа на лампу што је стојала на ниском поћном столићу. Слаба тамна светлост простирала се по великој мрачној соби и жалосно осветљавала овде онде разбацане ствари. Он подиже лагано роман са подглавља, који је ту скоро почео читати, па тако и заспао. На пољу је беспела међава и лепо се осећало како ветар силно удара у ћерчица и тресе окна у њима. Траје већ неколико дана; по граду се подигли сметови, да ни корака не можеш маћи, а она некако тако бесно уједа, да и у саму срж продире. Али он се могао сад с правом насмејати у својој топлој постељи, што се ни пајмање није морао бринути због њених фијука.

Од неког времена осећао се врло неповољно, Ревматизам га је дјавио све више, па је чешће и кашључао, у пркос томе што му је баба Савка кувала свакојаке траве и што је парио она места у којима је осећао као неко фино игличасто боцкање. Уа то и сан му се одбио. Седи тако по целу божју ноћ, а ока на око да склопи. Слуша редом ударе са црквеног сата, види кад већ и зора забели и кад мајстор Митров шегрт протутњи са кантама на оближњу чесму. По десети пут прихватао се каквог старог романа, почне да чита, па и то не иде; окрене онда крај и тако се бар задовољи сиршетком.

Овога пута прихвати се поново неке нове Димине историје и очима поче прелазити по ниским, ситним редовима. Ветар завижда силније по никада, да се и питане поћног стражара изгуби а прозор се затресе као да окна испадну. То га је љутило и чинило нервозним. Ни у својој соби да није на миру! Уа то је и лампа почела некако чудновато жмиркати, да су му слова играли пред очима. Он је остави да гори и окрете се на другу страну, јер му и нога беше већ утрнула; не анајући шта ће, отпоче бројити, али се већ код педесет заборави, те мораде с нова отпочети.

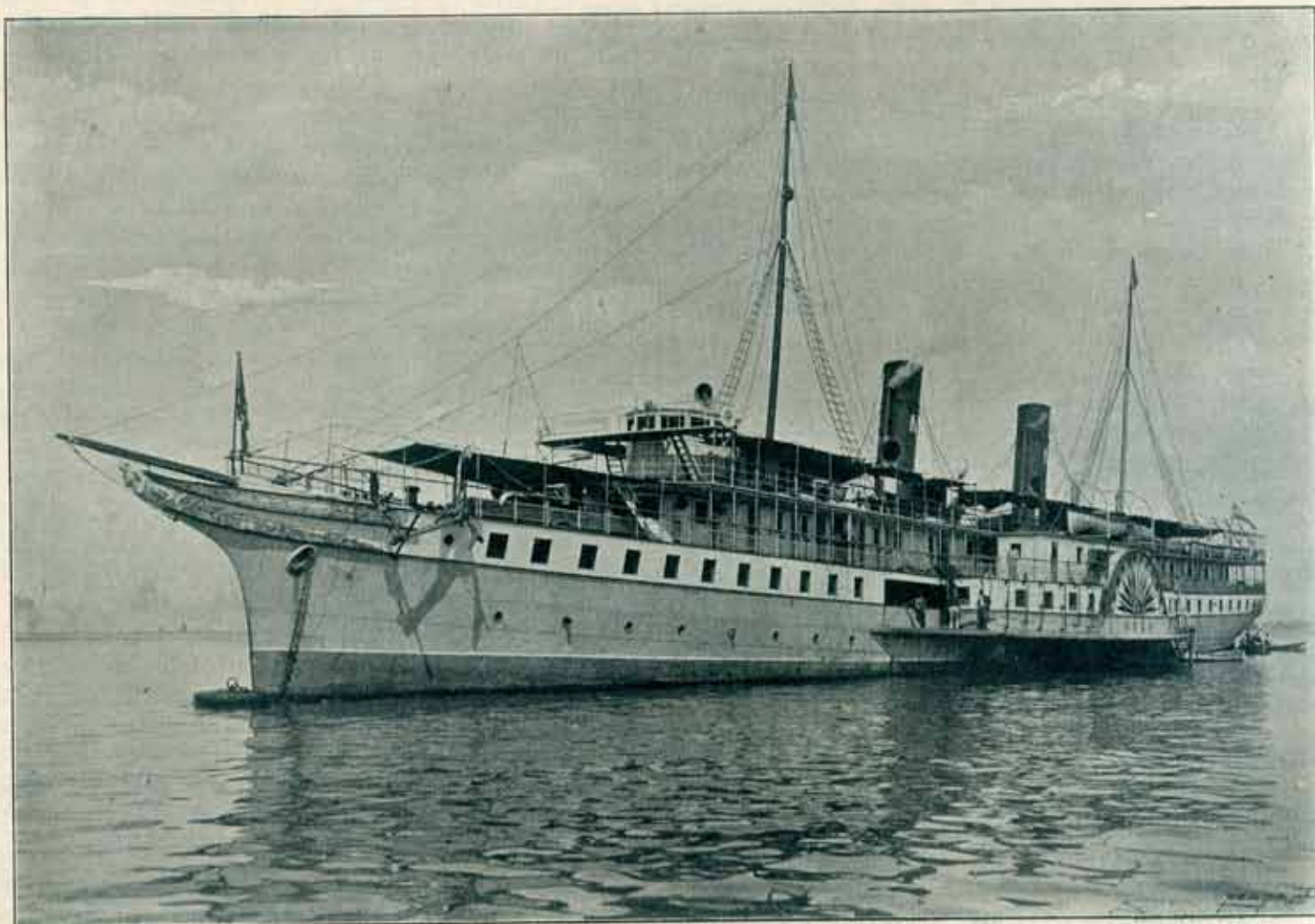
Збавља, он се свакога дана осећао незадовољнији и са собом и животом; било му је и пуето и досадно тако саму; гуњило га је то „од данас до сутра.“ Или ваљда неће и то сматрати за живот и задовољство, што ће целе вечери

играти санса код „Европе“ и слушати научне разговоре апотекарове, како је, не знам, брзо отпочела да напредује наука о микробама, и како јектика није ништа друго до таква једна микроба што живот сише и часком разруши. А по готову, и он је могао бити таква микроба. Нити зна што живи, нити чему ће. Чека тако на повишницу и двадесет шести, а овамо ништа не ради. Отиде до канцеларије, изгрди Симу практиканта и онда по цело пре подне седи у својој стоници, пије непрестано каву и зева од досаде. Ето, на пример, он је овде скоро двадесет година, познају га чак и деца из десете улице, а овамо ни на прсте не можеш избројити, да је за кога што учинио. —

Он се поново окрете, промрмља нешто кроз нос и пехотице поче се занимати самим собом. Тешко му и на срцу и на души тако саму, досадно саму. Газдарица му

А како се све то после извитоперило! На стази живота предусрела га је сурова збиља која се ни најмање није могла сложити са сновима његове душе; свакидашњица га је све више вукла себи и он јој се све више подавао тонући у њој; спови његови ишчезавали су редом један за другим у борби стварности, и он отпоче живети животом обичног нижег чиновничја: гутао је канцеларијску прашину и преписивао досадна акта а сва је радост била у томе што ће добити класу а уз њу и повишницу.

Почео се сећати старих пријатеља од којих је већ велики део тамо на старом тропном гробљу. Сећао се свога живота с њима; сећао се пријатних часова што су их тако заједно провели. А данас, ишчезли су тихо и лагано као што у зору ишчезава она бледа пруга на истоку; потонули у голој прошлости, а као траг остала још само про-

„КОЛО“ БРОД Н. МИХАНОВИЋА.

се свакога дана жали на децу и њихове несташлуке, а он вели: како је то лепо и како би се радо мењао с њеним положајем. Збиља, зар он није могао боље подесити свој живот. Што не би, на пример, и он био сада као и сваки други човек његових година, са уређеним животом и смером, са оним знати зашто, а не овако: дан и колач.

Било је некада време и у животу Милутина Савића, када је његова младићска душа летела по сфери виших региона; када се дух опијао изгледом на будућност и ступање у јавни живот; када му је цела младост била најслађи сан и он у томе сну гледао себе у борби великих мисли, у остварењу својих идеала... Гледао је пред собом поље свога рада; заверавао се при напуштању ђачке клупе да ће се придружити оној маси што је са незнања тако патила; постати њен вођ и апостол, расветлити јој разум а душу онеменити...

ста успомена, док и ње једном нестане; све то изгледа само као измишљотина а човек се у чуду пита, да ли је икад постојало то и то лице са тим и тим именом?

Још као секретар дошао је овде у град. Како се осећао блаженим те топле јунске вечери! Добрио повишницу, уредио свој живот и сањао о срећи домаћег огњишта. Председник његов, Александар Кузмановић, пун омален човек, малих лукавих очију и са нешто косе на широком испупченом челу, примио га је врло добро и сам га чак одвео до његове канцеларије. Овде му је показао дугачки сто за писање и гомилу прањавих акта које је ваљало средити и свакоме дати намењен облик. — Тежак посао, истина, за вас младе људе, али ви ћете се навићи већ! рекао му је тада смешки се пријатно. — За мене је то, видите, велико задовољство претурати стара акта; крије се ту много чисто и наметно зрице, зашто га не би знали?

После неколико дана он је већ седео на вечерњем поседу код доброга председника, ино његово добро старо вино и радосно гледао своје нове познанике. Жена Александра Кузмановића, милолика пријатна старица, смешила се на њ љубазно и стискујући му топло руку загледала га и распитивала о његовим домаћим приликама: да ли му је отац жив, јесу ли му и браћа чиновници и уздисала затим, како је миран живот на селу. Она је од некуд воледа знати свачије ствари и увек је правила озбиљно лице, кад би се којим случајем повела реч о тајнама које су јој биле тако познате.

Они су становали у средини града, у високој дво-спратној кући. Половина од прозора гледала је у велики лењи врт, у којем је мирисало на ружу и олеандер. Тамо у куту био је високи жбун од јасмина и мала ниска клупа испод њега. Он се већ био толико свикао на тај врт, да је знао сваки жбунић, распознавао силуете високог дрвећа у другом делу и знао шта је у коме кругу засађено.

Време му је пролазило брзо и неприметно и он је живео лако и срећно. У вече је одлазио Александру Кузмановићу, ђаскао са доброћудном старицом и загледао у мрке очи њихове кћери. Сваким даном осећао се више везан за њих, по готову сматрао се као члан породице. Допадао му се све у њих од како је познао Пола, кћер Александра Кузмановића: и та велика проста кућа, и њен распоред, и пространи врт, и његове округле деје и Полине мрке очи и њена пристојност и све.

Бирао би тада обично са Полом места за шетњу; молили старе те недељом сви излазили до градског парка и ту слушали концерат војне музике, или би седели код куће на ниској клупи испод јасмина и водили разговор о идеалној љубави и срећи у животу. Осећао се тада некако тако срећан, да му је изгледало, с је и небо и земља и то мирништво цвеће и сав тај лепи дражесни свет са Полом и њеним тамним очима створен само ради њега, на је пливао у срећи и задовољству и био се на небеске степеннице. Онда би ухватио мачку, што је на Полину крилу тихо преда и толико би је дуго миловао, док она не би почела шикати и грешети га по рукама.

— Па зашто и не? мислио би идући доцкан у ноћ од њих. — Паметна је и добра као голубица. Шта бих још могао пожелети. Стари ме воле и поштују, а имати таста председника могао би и сиромашни ђаво пожелети. — Не би се онда одмах навраћао дома, по је пут настављао до градског парка, шетао или би сео и онда тражио Полину звезду на звезданом небу и топао у своје снове. Кад би већ град потпуно изумро и црквени се сат све јасније чуо у тихој и светлој ноћи, дизао би се уморан кући.

Обично би бивао тада расејан, главе растројене, са неком неодређеношћу и чудновато испрекрштаним мислима. Седне тако на столицу и не спреми светлости; прозор му стоји отворен, а бледа се месечева светлост просула по соби и фантастички осветлила и ниски му кревет и окружни сто и ликове на зиду и саму столицу у којој седи. А он све даље лети и снова се пред њим преплећу.

Као већ објаснио се са Полом и она му страшно пала око врата. Стари радосни, смеше се и намењују им свадбене поклоне, а он мора још отићи до села да позове оца и матер. Пола изишла преда њ, лице јој уплаковано, а он је љуби и брише сузу са образа и обећава да неће дуго остати на селу, већ да ће се што скорије вратити, а писаће, разуме се, још оног дана кад кући стигне. У глави

му већ готова садржина са чудноватим почетком: Мила моја мачкице! и он се радосно смеши, како ће се она зачудити и како ће писмо чувати на грудима.

Овде га глава заболи од наслона на столицу. Он се лепо промешкољи, зевне једно двапут и са затвореним очима отпочне даље сањати.

Сад је већ ожењен. Пола трчи око њега и савија му се око врата као маче и једва га оставља да на миру оде у канцеларију. А после он као отпутовао некуд у округ на извиђај и мора остати неколико дана. С послом већ готов, али јој долазак неће јавити, по ће се крадом поћу ушунати у собу и почети маукати као њена мала мачкица. А Пола скаче изненађена и уплашена, трља очи и гледа радосно у њега, на му се обисне око врата и малим ручицама милује му озебле образе...

Јули му је истекао тако у сновима. Он је осећао све боље, како му је Пола све више тако драг предмет, да је на крају само на њу и мислио и већ се по толико пута заверавао да ће се с њом у најбољој првој прилици објаснити. Код куће је спремао читаву пизу лепих речи и онда стане пред огледало и почне говорити, да види како ће то изгледати и неће ли се збунити. Поправљао је изразе на лицу и хтео да види: да ли му боље стоји кад је озбиљан или жалостан? Али чим је видео Пола и осетио онај топан мирис, што му је чула тако заслепљавало, он би одмах све заборавио, не би знао ни речи про-словити и осећао у томе тренутку, како је глуп, те је од стида првенео. За то је пак сад много чешће к њима одлазио; налазио се у послу да припита Александра Кузмановића за неки стари акт или да изручи поздрав старој госпођи од његових.

Почетком августа председник са својима оде у бању. На расстанку срдљиво су се поздравили с њим. Старица му је пожелела да се лепо проведе и да се у здрављу затеку, а Пола обећала да му донесе леп поклон на успомену, ако не заборави, по буде чешће, као што каже, на њу мислио. Он сам једва је стојао на ногама; срце га болело и он се љутно и називао себе будалом, зашто је прокуштао прилику и заверио се да ће за то време учити само најбоље речи. За цело, онда ће и Пола доћи још много лепша (он је у то тврдо веровао) а он ће за то доба научити своје речи и бити слободан да јој погледа у очи и да не задршће, кад се она на њ тако топло насмеши.

Било је једно од последњих септембарских вечери, кад се Милутин Савић беше упутно к председниковима који дан пре беху стигли из бање. Путем је размишљао о себи, о свом објашњењу, о Поли и њеној појави и нагађао да ли се што променила, а срце му је лупало као у ђачета на испиту. Улица је по готову била мирна, неколико деце трчало је и играло слепог миша. У кући председниковој била је такође тишина. Собе су биле мрачне и неосветљене, само је у предсобљу горела свећа и осветљавала дугачки дрвени сто. Слушкиња је нешто пословала око њега и кроз прозор видела се њена сенка на зиду.

— Нису још код куће, помисли и лагано отвори врата. Слушкиња га и не примети, по и даље постављаше око стола. Тек на његов поздрав окрете се и видевици га осмехну се и не чекајући питања рече:

— Господин и госпођа су у судије Несторовића, а госпођица је доле у врту. Причекајте, ја ћу је довести! и пође вратима.

Он је заустави а срце му још јаче закуца. Чинило му се да га и слушкиња чује где куца.

— Не, не, рече и окрете се; ја ћу већ сам отићи! и полагано изиђе на врата.

Месец се беше појавио и његова пуна светлост падала је на тамно дрвеће и правила дуге бледе сенке. Врт као да беше испуњен танком нежном маглом, а жбунови су стојали у њој као фантоми: мирни и непомични. Владала је потпуна тишина а из врта долазио је благ мирис последњих ружа.

Врата на врту беху само приклопљена; он их лагано, готово нечујно отвори и тихо пође насутом алејом. Са клупе испод јасмина одви се лагано нечија сенка и пође му у сусрет. Он познаде у њој Полу, исту своју Полу, са великим мрким очима и сјајном кестењавом косом што јој је у две витице два пут главу обавијала. Била је без икаквих промена, само што јој се лице осуло једва приметним руменилом, те јој драж још више увеличавало а фини нарочити осмејак лебдео је на њему. Учини му се заносном до обожавања и он хтеде пасти пред њу на колена и подубити оно место где је она ногом стојала.

— Ах, господин Милутин! обрадова се Пола, а глас јој зазвони као најслађа свирка. Он прихвати радо пружену му руку и задржа је тренут два дуже у својој. — Ишчекивали смо вас целог дана, настави потом пошто седоше на ниску клупицу. — Тата је уморан од пута и данас није могао до канцеларије, а вечерас су их позвали у Несторонића. — А како ви? окрете се потом њему и загледа се у његов збуњени поглед који он мораше оборити.

— Ето тако, Богу слава! Да се већ поднети.

— Како сте ослабили! — рече му затим а погледом заста на његову бледом лицу. Њему беше као да ће у земљу пропасти од тога погледа, тако га је пекао. — Да нисте болесни?

Он лако махну главом и покуша да се осмехне, али му не пође за руком.

— Причајте ми све шта сте овде радили. За цело вазда новости? И ми имамо за вас нешто ново, али то ћете тек од тата чути.

Она се лагано подиже са клупе и приђе једном жбуну ружа, омириса једну, а потом погледа у небо на коме се светлео пун месец.

— Како красиво вече! узвикну, полако; — тихо, мирно и заносно као каква лепа бајка!

Он устаде такође са свога места, коракну корак два у напред и гледајући у небо једва прошапута:

— Ја бих вам хтео нешто рећи.

— Добро, ја слушам.

— Изгледаће вам можда чудновато, али ја не могу више! рече и застале, а потом не знајући шта ће даље, додаде: Ах, то је глупо, ужасно глупо.

Пола га погледа својим великим зачуђеним очима, па не знајући како да схвати смисао његових последњих речи, упита са свим механички:

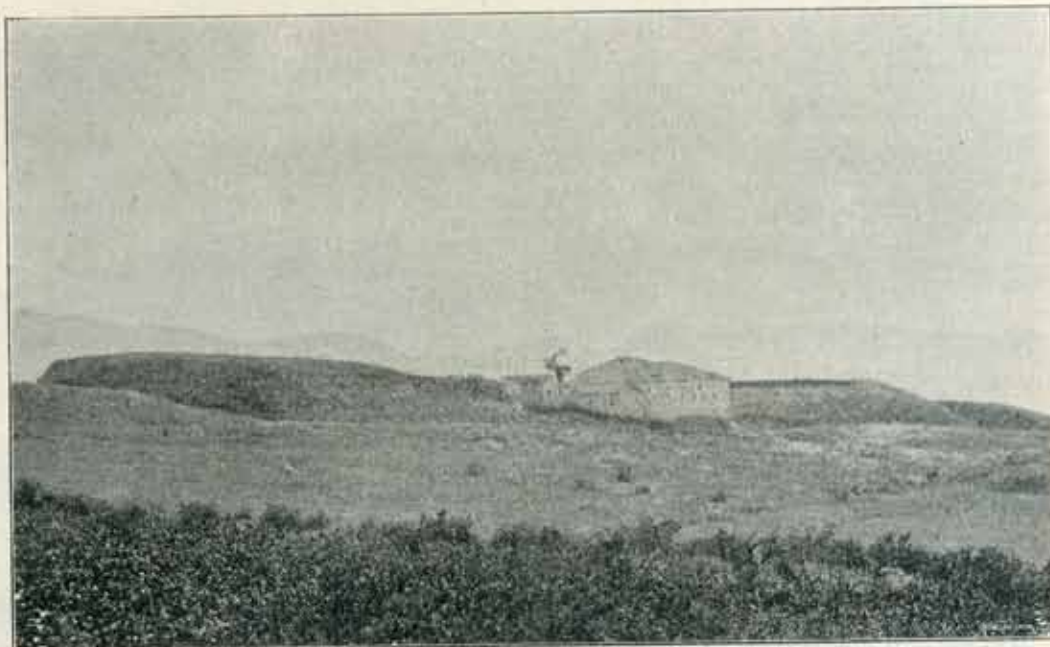
— Ја не разумем шта је ту глупо.

И он се још већма збуни и у тој забуни поче кидати лишће са ружина бокора и обориоши поглед у земљу и не гледајући у њу, поче брзо и испрекидано говорити:

— Да, то је глупо, са свим глупо. Ну шта ја могу за то. Ломно сам се дуго, размишљао непрестано: да ли да вам кажем? и напослетку морам вам рећи, па ви мислите о томе како хоћете. Ја... ја вас волим и ви треба да будете моја ако хоћете!...

Речи са свим просте, али их он изговори брзо и снажно, по готову срдито, као да се бојао да не изгуби своју присутност и ону слободу којом је отпочео. А у ње се дисање притајило, лице изгубило малопређашње руменило и постало са свим бледо, те се на слабој светлости месечевој прте једва назиру, и види се како испод дугих трепавица сјаје још зачуђене очи.

А он, пошто је прве речи казао и пошто му се терет скинуо са груди, дисао је лакше и говорио све брже и страсније. Није бирао речи и фразе које је тако дуго и сам за себе спремао. Осећао је дено, како му глас дрхти

ШАНАЦ НА ДЕЛИГРАДУ.

и како се негде спусти а негде уздигне. Говорио јој је о својој љубави, љубави великој и неискреној, о оном осећању које је силно завладало њиме, од како је први пут видео њене велике мрке очи и чуо њен меки дрхтави глас. Њега је поразила њена доброта, њена простодушност; он је у њој видео своју срећу, своју будућност, свој насколики живот и оличену наду и с тога ју је заволео страшно, силно, безумно...

А звезде су тихо трепериле и месец је високо стојао на небу и његова се светлост простирала свуда око њих, а око Полине главе начинила као светао нимбус, из кога се јасно издвајала њена лепа кестењаво коса. Она је стојала још и даље, мирна и непомична, не знајући шта ће у тај мах и како да одговори на његове плачне речи.

— Ја не знам како да вам на то одговорим, рече му и не гледајући у њега. — Сад вам за цело морам рећи тајну којом вас је тата хтео изненадити. Ја нисам више слободна: моја рука припада већ другоме.

Он се нагло трже као да му је рука наишла на каква оштар три чији га је убој освестио. Осећао је у том тренутку свој глупи положај, знао је како му лице изгледа

ужасно глупо, па му дође да се заплаче као мало дете. Он се нагло окрете и пође к вратима. Пола пође за њим.

— Зар већ кући? упита га и пође за њим не могући погледати у његово боно лице. — А тата се тако радовао да с вама мало проћаска, и мама се радовала, и ја, ах сви смо се радовали а ви бежите од нас. Тешко вам зацело у нас?

Они обоје заћуташе.

— Ви се љутите на мене? упита га и сад га погледа право у лице, а руком га ухвати за раме и покуша да га заустави. Њему дође у тај мах да стави све на коцку, да себи привије тај нити још незаграђени девојачки стас, чије су се груди од узбуђена јаче дизале и спуштале, да привије њену лепу главу са сјајном бујном косом, да споји њене мале румене усне са својима и да јој загледа у мрке дубоке очи, па да у томе тренутку надахне. Он се лако стресе и окрете главу од ње.

— Ах, како је то тешко, ужасно тешко! једва што прошапута.

— У стању сам да вам верујем, додаде Пола пола-гано а руке не спусти с његова рамена, — но шта ми можемо за то? Човек није одређен да живот покорава својој вољи и да све буде у оној светлости у којој би он желео. У животу свију нас влада нека виша моћнија рука, под чијим утицајем бива све и којој се није могуће одупрети. Удеси ли она случајно извесне ствари по нашој вољи, ми не смемо онда као размажена деца тврдити да је тако нас ради морало бити, већ смо дужни главу приклонити и захвалити као и онда кад нам та иста рука додели најгори удес...

Он лако махаше главом.

— Јер видите, драги пријатељу (ви ћете допустите већ моју слободу) случај је просто хтео, да познанство с мојим вереником буде ове јесени и то у бањи, куда сам ја најмање отишла себи младожењу тражити. Он је учинио предлог, мама и тата су радо пристали а и ја нисам нашла узрока да предлогу не одговорим. — Она засташе овде, погледа на кућна врата и предсобоје у коме се не престано кретала сенка слушкињива и онда настави даље:

— У мени не влада осећање оне силне страстности која је по некима битни услов да љубав постоји — можда то не лежи у мојој природи — али ипак ја осећам према њему нежгу и ердачну наклоност. — Од када траје наше познанство? На што да вам кријем? Ви нисте били лично, према којој бих ја била потпуно хладнокрвна; мени је наше друштво било увек добродошло; оно ме је оживљавало и ја сам се осећала у њему веселом, по готову срећном. Шта сте ви тада осећали, не могу знати, тек ми сте имали довољно времена да о свему размислите. Јесте ли размисљали, не знам; али сте за све то време умели себе савладати и ћутати. Ја пак од своје стране нисам вам могла прва настати око врата...

Тешки бол сави сѐ око срца Милутина Савића и он осети лепо како му се суза лагано издвоји и паде преко бледих сувих образа. Он је осећао да ће му с Полом ишчезнути и најлепши део његове младости, који се никад више неће повратити; да ће изгубити нешто лепо и драго, што му је лежало у кутићима самога срца, а што је сад све тако далеко, далеко и он разуме своје велико незаслужено страдање које је сам себи причинио.

На изласку из врта он последњи пут погледа у Пола блело лице, притисну јаче њену руку и брзим корацима пође незвано куд, не обраћајући пажње на питање

Александра Кузмановића с којим се сrete на великим вратима у дворишту.

На пољу већ свиће; петли учестали и чује се бат мушких ногу и жагор што се улицом распростире. Мајстор Митров шегрт протутња тик самих прозора и он чу јасно песму што се у тишини гласно протегну:

„Имам драгу на бивјелу двору...“

— Већ зора! промрмља Милутин: а ја ни ова да сведем. Што не сагореваш, трули животе, кад већ за живот ниси?

Ветар се беше утајио и на пољу је било мирно и тихо. У соби је било потпуно хладно; он зазвони за гадарицу, нареди да му се соба загреје и промрмља:

— А гле, данас претрес онима из Синоднице! Мора се похитати!

И он тромо и лево зевну и босом ногом стаде на хладни под.

1900. год. Дрезда.

Ноћ мирише...

Ноћ мирише...

Драга моја, није лако ни у ноћи
Самовање. — Знаш не знала, —
Друго ћу ти вече доћи,
Ти ме чекај до петала,
Не могу ти вако више...

Ноћ мирише!...

Ноћ мирише...

Драго моје, самоћа ме пуста сатре!
Којскако дан протече,
Али стрепим, к'о од ватре,
Кад наступи црно вече;
Не могу ти 'вако више.

Ноћ мирише!...

Ноћ мирише...

Драга чека... У собици жижак светли. —
Драги драгој журно ходи.
Запојаше први петли;
Драги драгу дома води.
Самовање?... Никад више...

Ноћ мирише!...

Кримари.

Милорад М. Петровић.

Косовска епонеја

ПРЕГЛЕД ПОКУШАЈА ЗА САСТАВ НАРОДНОГ
ЕПА О ВОЈУ НА КОСОВУ

ОД С.

Ниједан се од данашњих народа не може подичити таквим благом својим, какво има српски народ. То неоцењиво благо, које је нашем народу прославило име у образованом и научном свету европском; које је изнело на видик карактерне особине његова духа и живота, његове творачке мањите, његова естетичког развитака; и, које је дало довољно доказа о умној и душевној моћи српског народа за виши културни напредак; — то су српске народне умотворине, међу којима највидније место заузимају народне песме.

Више је од једнога века од како су наше народне

песме, позната под именом *Талфи* (Talvi), превеза за свој народ, пошто се најпре тога ради нарочито одала била изучавању српског језика. Она у предговору своме вели¹:

„Прошло је више од четвртине века, откада се ове песме први пут појавише у својој немачкој одећи, радосно поздрављене од најплеменитијих у немачкоме народу: јер се у овим, још никада нечувеним, звуцима познатош токови дубоке, првобитне поезије, кроне и миле како у својој класичкој наивности, тако и у оријенталској боји својој...“ У подужем предговору, Талфи са пуно хвале говори о лепотама српске народне поезије, као и о чистоти и благогласности српског језика.

После Талфијеве предузимали су исти посао и многи други, из разних народа европских, међу којима нарочито заслужују помена: Герхард, Ида Дирингсфелд, Каиер и Франки у Немачкој, Никола Томазео и Пелегрини у Италији, Просиер Мериме, д'Аверил и Дозон у Француској, Џон Бауринг и Артур Еванс у Енглеској, Безсонов и Хилл-фердинг у Русији, и многи други.²

НАШИ ДОЛАЗЕ! СНИМА ИЗ СРПСКО-ТУРСКОГ РАТА 1876.—78. г.

песме скренуле на себе пажњу западне Европе. Најпре Фортис, а за тим Гете и Хердер, одушевљени српском народном поезијом, почеше поједине песме износити на углед. Прво издање Вукове збирке народних песама (1814. и 1815. год.) дочекано је на западу с великим интересовањем и хвалом. О њима се прво ласкаво изразио *Учено Друштво Гетингско*: упоређујући их с немачким народним песмама, уздиже их високо над овима, како по јасноћи, незамршености и потпуности причања, тако и по чистоти и лепоти језика, и наводи у њима „*срло богат материјал за студију сасне поезије, која је до тог доба била једнострана*...“ Чувени немачки научник Јаков Грим тврдио је: да ће Европа учити српски језик ради српских песама.

Наскоро после другог, умноженог издања Вукове збирке, појави се у немачком издању (1824.) новачка збирка српских народних песама, које је чупена немачка списа-

Лен пријем српске народне поезије од стране компетентних судија европске учености, уздигао је и њу и српско име на велику висину уважавања и поштовања. И одиста, међу данашњим културним народима нема ниједнога, који би имао толико развијену народну поезију, колико српски народ. Само се међу старим историјским народима находе поједини, који се у том погледу могу такмичити са српским. Довољно је само да поменемо грчку епонеју *Илијаду*, индијску *Махабхарату* и германске *Нибелунге*. —

Поред вредности, коју српске народне песме имају саме собом, својом садржином и лепотом, својом јасношћу причања и чистотом народног језика, њихова је велика

¹ *Volkslieder der Serben, neue umgearbeitete und vermehrte Auflage, Leipzig 1853.*

² Види: *Кратки преглед српских народних песама*, изваженио-повеснички надрт П. П. Ђорђевића, академика, штампан у Београду III за 1889. г.

³ *Göttingische gelehrte Anzeigen*, 1823. Види предговор првој књизи другог издања Вукове збирке.

вредност још и у томе, што су већином спеване у старије доба и сачуване у народу до данас, преносећи се од колена на колена; што се оне певају и дан данашњи, прелазећи од уста до уста; и, што је њих спевао сам прост, нешколован народ, те су чист израз осећаја и појмова самога народа.

Вук мисли да су *женске* (т.ј. лирске) народне песме старије од *јуначких* (т.ј. епских), и да „јуначких песама мало имамо старијих од Косова, а од Немањина нема старије ниједне“. Проучавајући скаске појединих јуначких песама, Руварац пак наводи напротив, да су оне много старије него што Вук мисли, доказујући за многе од њих порекло у индијским и персијским скаскама*). Може се као поуздано тврдити, да је епско песничтво нашега народа било развијено још у 13. и 14. веку.

Да су наше народне песме производ самога народа, најбољи доказ даје сам Вук који их је по народу и прикупљао. Прву књигу првога издања пропраћа он овим речима: „Ондје нема ни једне пјесне, коју је дух уображења, читањем књига обогатио, по правилима пјесничества измишљавао; него су све оне, које је срце у простоти и невиности спјевало“, и које је он запамтио још кад је живео „овце и козе чувајући“. А за песме, којима је његова збирка допуњена у доцнијим издањима, вели да су штампане онако, као што их је „сам преписивао из уста Срба и Српкиња“.

У низу јуначких песама стоје на првоме месту *песме о боју на Косову*, колико по важности судбоноснога догађаја који је у њима описан, толико и по лепоти и множини својој. „Оне су најлепши одељак нашега народнога епа; у њима је осећање народне целине нашло свој најлепши израз. Ни у ком другом кругу наших песама нећемо наћи онолико и онако дирљивих сцена, какве нам износе пред очи, н. пр., песме у Вуковој збирци: „*Цар Лазар и царица Милица*“, „*Пронаст царства српскога*“, „*Смрт мајке Југовића*“ и „*Косовка девојка*“. (П. П. Ђорђевић у поменутом напругу).

Од свију разних збирака српских народних песама, које данас имамо, најмногобројнија је и најпробранија Вукова збирка, која у последњем, државном издању има до сада седам књига. У II књизи, поред најстаријих јуначких песама, налазе се и косовске песме. Ни у којој другој збирци (Петрановићевој, Богинићевој и др.) нема *косовских* песама у толиком броју, колико у Вуковој; сем тога, оне се и по својој поетској лепоти, и по јасноћи причања, и по чистоти и лепоти језика, много истичу над свима осталим косовским песмама.

Поређаћемо по збиркама све до сада познате народне косовске песме:

1. У Вуковој збирци, у II књизи, имамо ових 11 песама: *Зидане Раванице* (две, 35 и 36), *Бановић Страхиња* (44), *Цар Лазар и Царица Милица* (45), *Пронаст царства српскога* (46), *Мусић Стефан* (47), *Смрт мајке Југовића* (48), *Царица Милица и Владета војвода* (49), *Комади од различитијех Косовских пјесама* (50), *Косовка девојка* (51) и *Обретенје главе кнеза Лазара* (53); и у VI књизи једну: *Глава кнеза Лазара* (15).

2. У Петрановићевој збирци, у II књизи, имамо две: *Сан царице Милице* (25) и *Пронаст царства српскога* (26); а у III књизи такође две: *Бранковић зове Турке на Косово* (23) и *Вила и соко* (32).

*) Прилог к испитивању српских јуначких песама од П. Руварца [види „*Две студентске расправе*“, Нови Сад 1884.]

3. У Миклошића имамо три: *Како се сваддио Милош Обилић с Вуком Бранковићем* (5), једна повећа песма *о боју на Косову* (6) и *Царица Милица и Милош Драгиловић* (7). Друге две од ових налазе се и у Богинићевој збирци (1 и 2).

4. У збирци Ф. Јукића и Гр. Мартића је једна: *Мајка Југовића на Косову*.

5. У збирци Григорија Николића такође једна: *Обретенје главе кнеза Лазара*.

6. По појединим часописима штампане су још и ове: *Полазак Југовића на Косово* (Даница, 1868), *Полазак Обилића на Косово* (Српски Венац), *Васојевић Стево* (Сабор Истине и Науке, 1832), *Посавчић Стеван* (Детонис, књ. 75) и *Пронаст царства српскога* (Босанска Вила, 1886).

Све ове косовске песме, изузимајући прве две и последњу од поменутих песама Вукове збирке, прикупљене су, хронолошки уређене и штампане уједно у државном издању, које су о прослави косовске петстогодишњице приредили Љ. Ковачевић и П. Ђорђевић, а које има наслов:

Косовска Споменица: Бој на Косову године 1389 у народним песмама, Београд 1889.

Вукове песме о Зидану Раванице нису у његовој збирци штампане непосредно уз песме о боју на Косову; што значи, да их Вук није рачунао у косовске. Оне нису обухваћене ни у поменутој Косовској Споменици. Међу тим, у овим се песмама пева о задужбини цара који је погинуо у боју „око кога се толико бавила машта народна“; казује се пророчтво „да ће Турци царство предузети“, које српску пронаст на Косову везује за судбину (у њу народ верује и њој и приписује сву несрећу своју); — а то и чини да је врло подесно, да се коло косовских песама отпочне с песмом о зидану Раванице, као што је учинио и г. Понаковић, износећи за то довољно оправданих разлога у својој расправи о косовским песмама, о којој ће доцније бити нарочито говора. —

Оштрије је мишљење, да су косовске песме постале наскоро после самога догађаја, у првој половини 15. века, докле је сећање на поједине моменте његове и личности косовске још било у живој памети народној. Поједине од тих песама испевали су, без сумње, разни певачи у народу, из разних крајева, по понајвише, за цело, из оних крајева српских, који су били јаче заинтересовани самим догађајем. Кружењем по народу, од уста до уста, оне су се могле мењати по облику и језику, али су добиле оштри национални карактер, који и данас имају.

Скоро све од побројаних песама косовских, а нарочито оне из Вукове збирке, јесу, као и остале народне песме, *самосталне*, без међусобне везе, и засебно опевају поједине моменте или епизоде тога великог догађаја; све оне имају свој самостално обрађен предмет, свака песма има своју заокружену целину.

Па ипак има једна веза која све те косовске песме присно веже у једну групу, издвајајући их видно од осталих јуначких песама; то је *јединство главнога момента*, око којег се оне нижу. Ова веза подстицала је не само наше и стране књижевнике, него и наше народне певаче на покушаје: да се из данашњих косовских песама састави једна хармонијска целина, да се састави уређена *косовска епопеја*. Доказано је да ни грчка Илијада није ништа друго него вешто уређена целина грчких народних песама о Тројанском војевању, које су пре Омира биле подвојене, самосталне, без везе, — као данас наше песме о косовском боју. Па, наравно, зашто се то исто не би покушало и код

наших косовских песама, кад и у њима има довољно елемената за састав такве целине?

Ови су покушаји изазвали и расправу питања: да ли су косовске песме биле од постанка овако самосталне, какве их данас имамо? Или су оне данас само одломци једне велике песме, једне епике, која је негда у цјелини опевала косовски догађај, — одломци, који су се у току времена, прелазећи с колена на колена, заокружили у засебне песме, добивши самосталне почетке и завршетке?

Као најважнији представници тих супротних мишљења јесу: Стојан Новаковић, наш уважени књижевник и академик, и Армин Павић, универзитетски професор и академик у Загребу. Поред расправљања поменутих питања, они обојица имају и своје покушаје за уређење косовске епике.

Ми ћемо се овде познати најпре с таквим покушајима наших народних певача; а за тим ћемо показати мишљења и покушаје горе поменутих књижевника, изnoseћи

епизодне догађаје; а друго, што скоро свака од њих опева само *по* један од тих догађаја, не уплећући и друге.

У Вука имамо само једну песму (46), у којој се главни догађај описује непосредно, по опису самога певача, и две (45 и 49) у којима о том догађају причају личности из саме песме. У све три описе је боја врло кратка. *Маретић* ^{*)} наводи да је то отуда, што „у прво вријеме косовских пјесама, т.ј. у XV вијеку, није ни било пјесме, у којој би тај покољ био самостално описан, већ се о њему говорило само у форми приповијести, што су је царици Милицы или коме другому казивале различите гласоноше, што су долазиле с Косова. Неко природно естетичко осјећање говорило је народнијем пјевачима, да гласоноша тужнијех вијести о косовском покољу не може онако обилно говорити, како би о њему говорио сам пјевач, кад би причао не у туђе, већ у своје име“...

Што се свака од појединих косовских песама бави скоро искључиво једним предметом, то одговара духу саме

Н. РЈЕПНИ.

ОДГОВОР ЗАПОРОВИКИХ КОЗАКА.

у исто доба, у краћим цртама, и друге важније покушаје за уређење песама о боју на Косову. А на крају прегледа изнећемо и свој скромни предлог за извршење тога посла. —

I

Да прегледамо најпре оне народне песме, у којима су два или више епизодних догађаја косовских певани у једну целину. Код таквих песама и може бити говора о покушајима да се догађај на Косову представи у већој опширности.

Кад прегледамо све косовске песме Вукове збирке, находимо двоје као интересну карактеристину њихову. Прво, што се у њима врло мало говори о главноме догађају, т.ј. о самој боју, — оне већином описују споредне,

народне епике. Врло је ретко случај да народна песма, поред једног догађаја, додирује у исти мах и друге споредне, епизодне догађаје; него се они, ако су већег значаја, опевају засебно, у самосталним песмама. Народноме певачу, који има да казује песму по своме *намјену*, ради одржавања потребне везе тешко би, а често и немогућно, било да у једној песми, поред развијања једног догађаја, описује у исти мах и неколико других, разних по месту, времену и личностима.

Отуда је у народној епској поезији у опште врло мало песама, које имају два или више тежишта, т.ј. таквих, у којима би у разним деловима биле опеване разне радње и догађаји, који не стоје ни у каквој блиској вези, или, у

^{*)} „*Kosovski junaci i događaji u narodnoj epici*, од dra. T. Maretića“, изд. Rad Jugoslavenske akademije u Zagrebu, knjiga XCVII, за 1889.

којима би личности једнога дела биле различите од личности у осталим деловима.

Поред поменутих Вукових песама, у којима се опева главни догађај, сам бој, имамо још и две Петрановићеве (26 и 32), као и једну из Миклошићеве збирке (6). У свима другим косовским песмама разних збирака оневане су само епизодни догађаји. Ради бољег оријентовања у доцнијем излагању поређаћемо овде све епизодне догађаје пре и после боја косовског, који су у песмама разних збирака оневани:

Пре косовског боја имамо:

1. *Зидане Раванице* (у Вука 2 песме);
2. *Свађа између Лазаревих кћери и двобој између Вука и Милоша* (у Миклошића 1, приморска);
3. *Сан царице Милице* (у Петрановића 1, у Миклошића 1);
4. *Бранковић зове Турке на Косово* (у Петран. 1);
5. *Страхињин бан* (у Вука 1);
6. *Долазак Муратов на Косово и његов позив Лазару* (у Вук. комадима 1, у Петрановића у 2 песме);
7. *Ухођење турске војске* (у Вук. ком. 1, у Петрановића 2);
8. *Лазар позива војводе у бој и његова клетва* (у Вука на 2 места, у Петрановића 1);
9. *Испуцавање српске војске у Крушевцу* (у Петрановића 1, у Миклошића 1);
10. *Полазак Југовића у бој* (у Даничић 1);
11. *Царица Милица моли Лазара да јој остави једног брата од заклете* (у Вука 1, у Петрановића 1, у Миклошића 1);
12. *Полазак српске војске на Косово* (у Петран. 1);
13. *Лазар се привођева царству небеском и причешћује војску* (у Вука 1);
14. *Вечера у очи Видова дана* (у Вука 1, у Петранов. 2, у Миклошића 1); и
15. *Милош Обилић убија цара Мурата* (у Петрановића 2, у Миклошића 1).

После боја косовског:

1. *Састанак Лазара и Милоша под Муратовим чадором* (у Петран. 2, у Миклошића 1);
2. *Повратак Страхињина с Косова у Крушевац* (у Петрановића 2);
3. *Војвода, који доцкан стиже на Косово* (у Вука 1, у Миклошића 1, Сабор истине и науке 1, Летопис 1, Српски Венац 1);
4. *Косовка девојка* (у Вука 2, у Петран. 1);
5. *Гласови с Косова који стижу Милицу* (у Вука 2, у Петран. 1, у Миклошића 1);
6. *Смрт мајке Југовића* (у Вука 1, у Јакић-Мартића 1);
7. *Милица походи поље Косово* (у Петран. 1, у Миклошића 1); и
8. *Обретеније главе кнеза Лазара* (у Вука 2, у Грн-горија Николића 1).

То су сви епизодни догађаји косовски који су познати из досада штампаних песама. —

Међу Вуковим косовским песмама имамо две, које опевају по два различна догађаја.

Прва је: *Цар Лазар и царица Милица* (45).

Ова је песма, нема сумње, најлепша од свију косовских песама. Њу је Вук чуо од Тешана Подруговића родом из Херцеговине, који је неко време хајдуковао. Тешану

имамо да захвалимо за велики број јуначких песама, које су од најлепших у Вуковој збирци.

Цела песма има 204 стиха. У њој су оневане два епизодна догађаја, од којих се један дешава пре а други после косовског боја. У првом делу (118 стихова) царица Милица, у очи поласка војске на Косово, моли кнеза Лазара да јој остави бар „једног брата од заклете“. А у другом делу (86 стихова) гласоноше причају о боју: најпре долећу с Косова два врана гаврана који Милицу саопштавају страшне гласове о пропасти, а за тим долази тешко рањени слуга Милутин и прича Милицу како су војводе и Лазар изгинули, и како је Вук издао. Други је део додатан првоме, а могао је некада постојати као самостална песма онако, као што је песма *Царица Милица и Владета војвода* (49), која има исту тему.

Друга је: *Пропаст царства српског* (46).

Ова је песма важнија за сам главни догађај, јер је то и једина од Вукових песама у којој се описује како је сам бој текао. На њој ћемо се задржати мало дуже.

Песма има свега 93 стиха. У првом делу (44 стиха) казује се припрема за борбу, везава за судбину која унапред одлучује косовску несрећу. Соко од Јерусалима — Св. Илија — носи ластавицу — књигу од Богородице — и доноси је на Косово цару Лазару; књига му сама проговара: да бира коме ће се привољети царству — небеском или земаљском; и, цар се привођева небеском царству, подиже на Косову преву од свиле и скерлета, дозива патријарха и владике, те причесте војску.

Тек у другом делу, који почиње стиховима:

Истом кнеже нареди војску,

На Косово ударише Турци...

описује се косовска борба. Ту долазе редом четири српске војводе са својим војскама, бију и надбију многе турске паше, али најпосле сви изгину. Први почиње *Југ Богдан* са синовима, за њим долазе *три Мрњавчевића* (Краљ Вукашин, бан Угљеша и војвода Гојко), па онда „маче војску *Ерцезе Степана*“, и најпосле *Кнез Лазар*, чија се војска јуначки бије, па би Лазар и савладао Турке да Бранковић не издаде.

Овај други, главни део песме, интересан је двојачко: по *краткоћи* описа самог боја и по *анахронизму* у личностима које воде косовску борбу. Опис боја има свега 47 стихова; још кад се одбију стихови, у којима се описује борба Мрњавчевића и Херцега Степана који не нападају колу косовских јунака, остаје за Југа и Лазара само 27 стихова. А то је за овај најважнији од свију догађаја што их је народ оневао о Косову, свакојачко, врло мало. Као војводе, које на Косово доводе војску, имамо само четворицу; међу њима нема најзватнијих јунака, који се славе у другим песмама или предањима народним — нема Обилића, ни Страхињина бана, ни Орловића Павла, ни Срђе Злопоглеђе, па ни Вук Бранковић не суделује као самосталан војвода. А међу тим, ту је Вукашин с браћом, који су изгинули на Марици на пуних 18 година пре косовског боја; ту је и Херцег Степан који се, по свој прилици, није у време косовског боја ни родно био (његова смрт пала 1466. год.)!

Што су Мрњавчевићи и Херцег Степан унесени у ову косовску песму, *Маретић* с правом наводи да је то могло бити у доцније доба, кад су се већ били изгубили сви појмови и свака историјска истина о косовском боју, „што се прије почетка XVI вијека није могло догодити“. Такви случајеви анахронизма у народној поезији нису ретки; у

ној се, нпр., Краљевић Марко на два-три места спомиње у друштву са Сибињанин-Јанком, с Деспотом Ђурђем и Змај-деспотом Вуком; тако и Реља Крилатица парадире у песмама од Душана до Деспота Ђурђа; и т. д.

Међу тим, један од наших књижевника, г. А. Гавриловић^{*)}, изнео је не давно своје мишљење о овом анахронизму не као случајном, као о погрешци из певачева незнања, већ као намерном — по плану самога певача. Го. ворећи о реду, којим војводе у тој песми суделују у борби, вели: „Певач, хотећи казати што о пропасти царства, хвата најопштије црте, иде границом српске земље, помиње најглавније обласне господаре, а како је главни лом био на Косову под Лазаром, то он, стојећи на Косову, баца одакле летимичан поглед на све, али не дули, ради сразмере, ни оно што је на Косову било“...

Ма да је ово мишљење примамљиво и духовито, не чини нам се тачно. Кад би народни певач могао имати овакав план, какав му г. Гавриловић приписује, т. ј. да „хватајући најопштије црте“ представи целокупно пропадање српског царства, почевши од Маричке битке па до пада Босне и Херцеговине, — онда би, по нашем мишљењу, цела песма морала изгледати са свим друкчија; онда Херцег Степан не би падао у борби никако пре Лазара; онда из кола српских господара не би испали ни други самостални владари тадашњих српских земаља. Тешко је претпоставити таквог народног певача који зна за хронологију, па ипак, с парочитим планом гради овакав размештај војвода и њихове погубије, и, предајући се машти, пева о пропасти царства. Међу тим, певач ове косовске песме прост је певач из народа, чија се машта не би могла успети до такве висине. Вук је у предговору четврте књиге поменуо, да је ту песму чуо од Павла Ирића родом из нахије Ужичке, који је најпре био хајдук, а по том момак код Кнеза Милоша.

За нас је посве јасно, да је везивање несувремених личности у тој песми прост анахронизам, какав се често срета у народним песмама. —

У Вука се налазе одломци од неких косовских песама, које он није могао добити у целини, а који су штампани под називом:

Комади од различитих косовских песама (50).

Вук јасно вели, да су то комади различитих песама; па ипак има писаца који мисле да су то одломци једне велике, изгубљене песме, која је у већој опширности причала о косовском догађају. С тога ћемо прегледати њихову садржину.

Комад има пет, три кратка а два дужа.

Први је комад кратак и има свега 17 стихова; почиње стихом „Цар Мурате у Косово паде...“, а у њему се казује о позиву Муратову Лазару: да му или пошље „кључе и хараче“, или изиђе на мегдан јуначки.

Други је најкраћи, има само 6 стихова који садрже клетву Лазарову: „Ко не дође на бој на Косово...“

Трећи и четврти подједнако су дугачки, имају по 63 стиха. У трећем је описана она кобна вечера уочи Видова дана, на којој Лазар наздравља Милошу Обилићу, „вјери и невјери“.

Четврти комад почиње стиховима: „Побратиме Косанчић Иване! Јеси ли турску уводио војску...“ Иван извештава Милоша о грдној сили турској, а Милош га

преклање да Лазару не казује истину, како се кнез не би забринуо и војска поплашила.

У овом комаду има 15 стихова; почиње се стихом „Који оно добар јунак бјеше...“ па се описује јунаштво Бановића Страхине, Срђе Злопоглеђе и Бошка Југовића. Ово је одломак песме, која је у већој опширности описивала сам бој. Штета што је немамо у целини.

Стихови у свима овим комадима одликују се својом лепотом, као и чистотом језика. Кад би они били одломци једне песме, а не различитих, онда би то морала бити врло лепа и велика песма, која би обухватала и главни догађај и епизоде пре и после њега. За њих Павић поуздано тврди¹⁾, да нису одломци различитих песама, „него су комади од једне велике косовске песме, којој се у фрагментима, колики ту од ње преосташе, сачувао нацрт“. Супротно овом Павићеву тврђењу, Новаковић је уверен²⁾ да су то одломци различитих песама, па вели: „Познато је да Вук није ништа писао не мислећи, и да је особито казивање његово о различитим стварима врло верно. С тога је г. Павић грдно погрешно, што је мислио да може и таку ствар у Вука поправити... Зар г. Павић замислила, да Вук није знао разликовати шта је једна, шта ли су различите песме?“

Вук у предговору четврте књиге вели да је те комаде преписао од свога оца, који је „као побожан и збиљски човек врло мало марио за песме, него само колико ји је, готово неотице, упамтио од свога оца Јоксима и брата Томе, који су не само мноштво песама знали и радо ји певали и казивали, него и песме спевавали“. У својој реченици пак, Вук код речи Лазарица има оваку белешку: „Тако зову сличјени ону велику пјесму од кнеза Лазара и од Косовског боја. Лазарица се почиње: Цар Мурате у Косово паде, | Како паде ситну књижу пише, | Па је шаље ка Крушевицу граду — А све су остале Косовске пјесме комади од Лазарице.“ Та три стиха стоје у почетку првога од Вукових комада.

На ову белешку Маретић вели: „Вук или није нигда чуо у народу пјесме Лазарице, или ако ју је чуо или од којега пријатеља добио у пријенису, чинила му се лоша, те је није хотио штампати у свом класичном зборнику. Ја мислим, да пјесма Лазарица, коју Вук спомиње, није никоја друга до она велика нама позната Петрановићева пјесма“.

Из свега се јасно види, да Вукови „комади“ нису одломци једне песме, као што би то Павић хтео, него различитих, као што и сам Вук, који их је од свога оца чуо, вели у наслову њихову. Ни по Вуковој белешци о Лазарици не би се то могло извести. Маретићево пак мишљење, да песма Лазарица није никоја друга до Петрановићева (о којој ћемо доцније нарочито говорити), оснива он на исказу Вукову, који о неким песмама (нпр. о женидби Св. Саве и о женидби Краља Вукашина) казује да их је слушао, но их није хтео штампати, јер вели: „За сада није сам се могао намјерити на човјека, који би их по реду лијено могао казати“. Но ми ипак не мислимо да би Вукова Лазарица требала да буде баш Петрановићева песма. —

Сем показаних Вукових песама имамо још једну, у којој су везана два предмета. То је песма:

Вила и соко — у Петрановића, III, бр. 32.

Она има 286 стихова. За њу Маретић вели да му се чини,

¹⁾ „Narodne pjesme o boju na Kosovu godine 1389.“ u Zagrebu 1877.

²⁾ „Српске народне песме о боју на Косову“, критичка студија, штампана у Годишњаци II за 1878. г.

^{*)} „Прилог к проучавању списке народне поезије“, у Годишњаци за 1899. год.

„да је из најновијег времена, и да је продукт народнога каквог пјештог верификатора.“

У првом, већем делу те песме (190 стихова) описана је косовска борба. То је највећи опис боја што га имамо у штампаним народним песмама. Само је опис посредан, т.ј. не казује о боју сам певач у своје име, већ о њему вила прича соколу. Песма овако почиње:

Завјевао соко, тига сива,
У планини на јеловој грани,
А слуша га из облака пиле,
Слуша га пак је говорила:
„Син соколе, на јеловој грани!
„Пјесме тури, сузе ронит' стани,
„Зар је теби данас до пјевања?...“

Вила прича соколу о погибији српској на Косову; прича му редом како су се поједине војводе и њихове војске бориле с Турцима и гинуле: најпре долази Милош, који је убио Мурата и који за тим пада заједно с Иваном и Миланом; за њима пада Влајко Бошњанин и босанска војска, па Петински-сладица (!) с Црногорцима. Тада цар Лазар дозива у помоћ Вука Бранковића, али Вук са 12 хиљада оклопника побеже за Шару планину и учини неверу. За тим удара Муса Арбанасица („То ј' амица Мусића Стевана“) с љутим Арбанасима (?) и сви изгину; за њима Ђутица Богдан и Орловић Павле, па Југ Богдан с девет Југосића — они најјаче ударају:

„Дошине се крви паточише,
„А брежине главам' напјитише,...“

али и они славно изгину. За тим долазе са својим војскама Васојевић Стево (с Црногорцима из Васојенића), Мусић Стеван, Срђа Златоглеђа и дијете Лазаре. Најпосле удара сам цар Лазар: око њега слуге неколике, с десне стране слуга Видосав, а с леве Бановић Страхиња, који чини огромна јунаштва. Али је тако од Бога суђено:

„Ту погибе славни цар Лазаре
„На Косову крај водо буvara,
„Глава му је у бунар панула,
„Окреће се по бунару лице,
„Тада стаде на истоку сунце!...
„Закукаше српске кукавице
„Јер је Србе преојенуло сунце.“

У другом делу (95 стихова) вила из облака позива Бановића Страхињу из највећег покоља, говорећи му:

„Зар не видиш да ћеш погинути?
„Да си вила, па да имаш крила,
„Пак да ти је од челника месо,
„Не би перо изнијело меса...“

суђено је, вели, да српско царство пропадне и поручује му да се врати у Крушевац, те да брани царицу Милицу и Јелицу, љубу Милошеву, које су остале саморане, без одбране. Кад то чује Страхиња, пролије сузе, па окрене дора кроз Косово. Но он се ипак не враћа узаман: до Савлије је посекао три хиљаде глава; а кад је дошао до Ђуприје, види да су је притиснули Турци и да се на њој вија барјак Бошка Југовића, па уљути дорина:

„Докле Страхињ' до барјана дође,
„Пет стотина одсјече глава,
„Кад Страхиња до барјана дође,
„Посијече двоје Арапчади,
„Пак уграби барјак Југовића...“

и док је пронео барјак преко Ђуприје, још је дванаест стотина глава одсјекао! Кад је стигао у Крушевац, сусретоше га Милица и Јелица, и он им каже што је и како је; али их тешко да се не боје, јер:

„Ако нам је царе погинуо,
„Високи је Стеван остаоу
„У Русији (!) славној краљевини,
„Ми ћемо нас до вијека хранит',
„Себе и вас од Турака бранит',
„Још имаде у Србина војске.“

С тим се стиховима свршује ова Петрановићева песма, у којој има доста лених места, али има и понављања и анахронизама, као и стихова из којих се види да је њен певач новијег доба. —

(НАСТАВЉА СЕ)

Прва кита после зиме

забрах је јутрос у малену прту —
Кад је земља свежа влагом мирисала;
И слажући редом мирисне цветиће
Слушах песму сетну са речнога жала.

А чашнице беле, ко лабуда крило,
Љубичица смерна тамно плаве боје,
И цветови мали неранцастог дрена
Веселаху јако мутно око моје.

Ко љубавник страсни, на усне сам вреле
Притисн'о цветиће и листак зелени, —
Удис'о сам жељно тај заносни мирис
И нада се онет будила у мени.

Београд, 1901.

Armand d. L.

Т у б а.

Из босанског сеоског живота

П. Кочић.

(СВРШЕТАК)

VI.

Благи се окарно, па не ђурлика. Да, ђурлика, али врло ријетко: овако кад је сам код тора. Тужни и бови звуци туже за нечим милим и драгим, за нечим изгубљеним.

И Туба је дознала, да му је изашла „позовка“ за солдацију. Свак је говорио: узео га. Кад би она то чула задрхтала би као у грозници. До сад тако весела, сад се окарнула, па лијепо пропала у лицу. Жарке грахорке изгубиле ону првину топлину. Стара се Аића пренала. Одбраја јој уроке, салијева страву — ништа не помаже. У сну увек нешто бунца.

— Само да ми га је још једноч'нако из близа виђети — мислила је. Нешто ми је ето драг — умрла би' кад би' могла, за њега. Е, Боже, а он то не зна.

То је исто и Благои желио. Гледао је, да се онако на само с њом мало разговори. Лакше би му било, тако му се чинило.

Прије два три дана одласка дошла Туба у млин. Благои то видјео, па сјавно сермију у оно стрњиште испод млина, па се учинио онако крај млина, да се напије воде.

Млин се нешто обаталио, па крупно меље. Туба изашла пред млин, не би ли кога од мушких видјела, па онази Благог, гдје пије воду на оном точку више млина. Срце јој задрхта. Зовнула би га, а грло јој се стегло, па проговори не проговори!

— Помога' Бог!

— Да Бог добро!

— Зар ти у млину, Туба? — пита је Благои пролазећи покрај млина.

— Да. Па не знам... нешто млин... — не да јој се изговорити.

вели Благои, па онако испод ока погледа у Тубу, а она обори очи.

— Жалио би те свак, све село. Па ет' и мени би било жао, да те, не дај Боже, приме, јер, знаш, Град... Ето, нит' си ми — што 'но онај говорио — род, ни помогаи Бог, а нешто си ми драг, ко... ко, ко рођени брат — замуца Туба.

— Нијеси ни ти мени мрска. Жао би ми било, 'нако знаш, тебе и села и сваког. Наш свијет, адет... па знаш чојку, кад оде на даљ, у туђи свијет... нит' кога зна ни позна — заплео се Благои.

— Боже мој, 'оће ли те узети? Свако говори: узеће га. Мени нешто, Боже, жао, па дође ми да плачем. Знаш, немаш никог свог, па жао ми те све'дно, ко... ко, ко рођеног брата,... мен' се чини, више — вели Туба, а блага румен осу јој образе.

— И ти си мени, чини ми се, дража од сестре. Немам није никог свог на 'вом бијелом свијету. Да умрем,

Н. МАШИЋ.

СЛАВОНСКА ГУНЧАРИЦА.

— Ма шта?

— Нешто се, прошћеш, млин обаталио, па не знам направити. Били ти умно?

— Да видим — вели Благои и уђе у млин, а она остаде пред млином.

Нешто је дуго баратао око камења, збунио се, па не зна, шта ради.

— Добро сад меље. Направио сам — вели Благои, излазећи из млина.

— Благои, збиља, кад ћеш у солдате? — охраби се Туба.

— Ја млим: пр'омјутра.

— Душе ти, је си се препод?

— Па ет'... и нијесам. Што би' се бојд?

— 'Нако знаш, би ли ти било жао, да те приме?

— Паај — отеже Благои — лз видиш и не би. Немам матере, немам никог свог... не би ме нико жалио —

не би ми имд ко свијеће на задушнице запалити — вели Благои, а суза му полети. Он махну рукавом, па је заустави.

— Не дај, Боже! Немој слутити.

— Е еѐ, Град... — дрма Благои главом.

— Не ће тебе, ако Бог да, примити — соколи га Туба, а сама види, како криво говори.

— Ал' од куд ко иде, вели: узеће те.

— 'Пако знаш, свијет говори, ко ће си ти... — не да се Туби изговорити што мисли, па тури руку у недра и извади јабуку — зеленику. На ти ову јабуку, па се немој, знаш 'нако, карити. Све ће добро бити — ако Бог да — боље нег' што ми мислимо.

— На и теби — вели Благои, па извади из торбака јабуку и пружи јој.

Она је пољуби, па метну у недра.

— Збогом, Туба!

— Збогом пошћо, Благи! Боже, са срећом!

— Боже, дај! — одврати тужно Благи и одјави овце на попасак.

Већ је био млин изамлио. Туба покупи брашно у торбицу, па пође кући.

Нешто изнемогла; ноге јој клечају. Жао јој Благог. „Никад га, море бити, не ћу нише виђети“, шантала је. Очи јој се напунише суза. Она пусти на вољу ојађеном срцу, сузе потекоше, а она бдо, тихо зашјевајући:

Ој, јабуко, моја зеленико,
Све те лето у њедрије' поса';
Нит' те једо', ни те коме дадо'.
Већ сам те је драгом оставила —
Јесен дође, а мој драги оде.

Она престаде, па уздахну.

Од Зељковића тора допирали су сјетни звуци јасне ђурљике. Она их је, с чежњом и слатком тугом у срцу, слушала, док пошљедњи одјаци не изумријеше у густим висовима тамно-зеленог Медењака.

VII.

Што свијет говори, ил' је било, ил' ће бити. Свак је говорио: узео га. И узели су га. Кроз три недјеље Благи остави своју постојбину и оде у Грац.

Свак га је жалио а Туба највише.

— Само нашег Благог, грдна рано, примише ове године из нашег села — тужи се Туби Марушка Мићина на перушању код Мајсторовића. Кад су нашег Милића примили, није ми било жалје. Да су барем још кога из села узели, било би му, јаднику, лакше, а 'нако сам...

— Боже мој, 'оће ли и' бацити у Грац или ће остати у шћеру? — пита Туба.

— Ја млим: у Грац.

Туба се окари, па се замисли.

Марушка и Пана заговорише се, па нешто једна другој допаштава.

— Шта сте се ви, цуре, толико заговорише? Нијесте на збору? — шали се Лазар Николин, па бацн пред Тубу чврсто завезан кукуруз. Па, перушајте!

Туба се трже и узео кукуруз. Једва га некако оперуша, бацн на хрпу, па чудновато погледа на Лазара.

— Знам ја, цуре, знам — уплеће се Лазар.

— Шта знаш? — утаче се Пана, другарица Тубина.

— Знам ја, 'нако знаш. Знам ја све — вели Лазар и дрма главом.

— Не знаш, вала, ништа, јер ништа и нема — овет ће ђаволаста Пана.

Она је искрена и одана Тубина другарица. Увијек је с њом готово. Заједно су и одрасле — кућа до куће. Једна другу поучава у везу, у ткању, у сваком женском раду. Кад су на њиви, увек су на једном разору. А што су могле зашјевати, то је за причу!

И ако је била одвећ говорљива, ипак јој је Туба смјела повјерити своју тајну — тајну, коју је и од црне земље крила: да воли Благог.

Овако, кад је какав светац, стара Анђа оде некуд у комшилук или из виђење кћерима, а њих двије наставе, па по цијели боговетни дан разговарај се. Кад би се сите паразговарале, онда би Пана рекла:

— 'Ајд', Туба, болаи, да мало зашјевамо!

— Паво драга, не могу, па ет'....

— Ма шта ти је, болаи? Немој се карити. Је ли те жао — јес'; ама јоне' немој чинити без себе. Сад ће те двије године протече ко 'ладна вода, и'онда, ко си, ти си!

До'ће он, болаи! Зар Благог? На моју душу, ко да гледам, а он дошћо, па... Дѣ, дѣ ону „Ој јабуко, моја зеленико“. То ти волиш, ја знам.

— Паво рођена, не да ми се, па уби ме — вели Туба, а очи јој пуне суза.

VIII.

Јесен се приближује. Гора се почела жутјети. По који суви листак падне с гране, као ниједи гласник сумерних јесенских дана. На њивама је готово све обрађено.

Шљиве родиле — преродиле. Свукуд пуне каце, а комови већ преврели, па се пјенуше. Траже се котлови, лети се за „дозволу“; снак ради, а порезни „уред“ најбоље.

У селу велика живост. Неко жени брата, а неко сина; неко удаје сестру, а неко опет кћер. И ако је јесен досадно доба године, тежаку је најмилије. Онда он свачег има; доста појести, доста попити Док има, да се што уграби, јер послје.... По гдјекад богме и по која пушка нехотице одане (Старинска, не мари ништа!) Кнез се почеше по глави, па ће званично: „На рапорт!“ „Е, људи, људи, никад овом свијету....“ — врти кнез забринуто главом.

Пред стару Анђу падају плоске као угњиле крушке.

Чувени су некад били Крагуљи, па се и Тубина љепота рашчула. Тегле просци из десетог села, као овце на солидо — долазе на заглел. Стара се Анђа нашла у чуду, а Туба стрепи и дрхће, као јагње од оптра ножа. Крије се, не ће да изиђе.

Јанко Делић потеглио чак из Змијања. Опремно се, као што се један Делић опремити може. С паром га згоднијег нема овамо око нас. Тежак је, истина, има своју земљу — давно се откупио — али по мало и тргује. Купује овако у јесен дебеле волове, па их препродаје. Бистар је и предузимљив човјек. На свачег гледа да пару изиђе.

— Нек' изађе, да је видимо. Не ћемо је појести — вели Јанко. Људи смо просци, таки је ред. Бегенише ли — добро, не бегенише — и тако.

— Знам, брате, Јанко: ама ја дјетета не дам ове јесени није. Млада је, луда, а јоне' ти си чојек згодан. Туј се богме 'оће ово, 'оће оно, а она, ко вукарашка 'ћи, нема толико спреме ни дарова — одбија га Анђа.

— Крагуљи су, стара, на гласу и...

— Е, мој Јанко, били су некад! — уздахну старица.

— Чељаде је бисно, кршно, пристало — од соја је, знаш; то је за моју кућу. А дарови и спрема? — вели Јанко, па пириу и одмахну руком. У мојој кући нит' ће бити гола, ни боса, ни гладна, ни сувотна. Свега доста, 'вала Богу! Живиће ко бубрег у лоју — што 'но онај казо — па ти сад...

— 'Вала ти, брате, Јанко, ко имам коме! Ама дијете ове године не ће није, а до године, како буде суђено.

А Никола, отац Лазарев, разлетно се, па не зна шта ради. Хоће да жени сина, па се мрке јавиле. Лазар не ће, него Тубу. Чуо је то Никола од „оне“.

— Ми смо, мој чојче, обнемогли; пали — што 'но има ријеч — па пошљедње гране. Ред је да га женимо. Ама он не ће, већ Тубу Анђину, а она затегла, ко да је пријестолникова 'ћи. Ето, долази на заглел Јанко Делић — 'наки чојек! а она цолава вјештица поданела губице, ко цигањски бубањ, па вели: „Ја не дам ове јесени није дјетета!“ Види ти сад тог посла! На моју душу, ја не знам шта ћемо... Дијете је дијете... Ти знаш Лазара — вајка се Петра Николи.

Никола се забринуо. Шаље онако испред себе жене, да „маме“ Тубу за Лазара. Ето, дошла Каласура (неки је зову и Летивкујом), па се распричала:

— Моја Анђо — моја, немој ти бити блентава! Подај ти дијете у Мајсторовиће. На моју душу, сестро, не'ш се кајати. Ти знаш, 'вала Богу, Мајсторовиће. Они држе жене ко мало воде на длану. Људи су zgodни — своја земља, а јоне' близу вода, близу дрво, близу млин! Није таке згоде! Ја млим тако, а ти сад гледај. Отвори очи! Нијесам ти — не дај, Боже — душман'.

— Знам, моја друго, ама дјетету не ниште срце ове јесени није. Ја јој велим: „Ето, 'рапо, изабери, ће ти срце ниште. Ја те не ћерам“. Она нама' стане плакати. Питам је, а она ћути. Само вели: „Најо драга, не ниште ми није срце“. Е, па шта би' ја сад, сестримим те? Ето, кажи ми, дђ! — јада се стара Анђа.

— Немој ти, знаш, тако. Дијете је, па море бити.... Ето, кад су ме водили, ја плачем. Жало ми оставити вес, а повезати бошчу, а послје... Ја ти кажем — што би' ти и говорила? Људи су zgodни, једини по једни. 'Наке куће у десет села нема. Доста сермије, а богме и житни су. Нико још не памти, да су и оку жита купили. Своја земља, сестро! Мало је данас такије! Близу вода, близу дрво, близу млин! Сама ти знаш, што би' ти казивала? А јоне' и близу је. Што би је давала пре'о бијела свијета? Мореш јој доћи, што 'по ријеч, сваки дан на виђење.... Гледај, сестро, отвори очи! Нијесам ти душман — ни теби ни твој дјетету. Не говорим — не дај, Боже — на какве злобе, већ 'нако знаш... Близу вода, близу дрво, близу млин, а Мајсторовићи пазе жене ко мало воде на длану! Тако је, сестро, па ти сад.... — растолокала се „благоглагољива“ Каласура.

Туба се крије и бјежи, док види да ко иде кући. Одмах јалница помисли: иду на заглав или прошњу.

Већ је прошла година, од како су Благог примили. Често пута погледа у ону јабуку, што јој је пошљедњи пут код млина дао. Почела је већ давно венути. Она је тужно погледа, а очи јој се напунеше суза, „нека, нек' вене, нек' увене — само нека се он жив врати, али Грац“ помисли она, а сузе јој облију блиједе образе.

IX.

Биће пред Аранђелов-дан, кнез сашао на „уред“. На „уреду“ је примио „позовке“ и друге „званичне ствари“. Осим тога предали су му два замотуљка у црно завијена и „црну књигу“.

— Боже мој, шта ли му је ово? — чуди се кнез.

Прочита адресу: „Господину Вукану Радићу, кнезу села М.....“.

— Зар ја господин? О, о, о! — не може кнез, да се начуди, па ће опет: „Господину Вукану Радићу, кнезу села М., задња пошта Б.“ Ја наредне царевине, Боже мој! Сваком ли зна одати Ches'! Право каже Давид: „Кнез је кнез“. Није лако бити кнез! Треба се дамо у'ватити са судом, а држати се палиграпа, па ти се нама' вјерује и одаје Ches'. Опет чита и осмјехује се: Ја наредне царевине, мој милосни Бого! Сваког ли зна поштимати!

Изађе из „уредовне дворане“ некако поносито. Дигао главо као неславан ован, а укочио се, па никог не гледа. Узео оне замотуљке, па носи у рукама.

Селаци, што су били на „уреду“, стрчаше се радо знало око њега.

— Шта је то, кнеже? — питају га неки.

Он се направио важан, па ће од неко доба мало затегнуто:

— Ништа! Чекајте, док отворим књигу! Што сте навалили ко марва?!

Он отвори писмо, па стаде читати у себи. По гдје-кад се заборави сиромаш, па почне и на глас срицати. Мучно се дуго и кад је све разумио, онда се накашље, па поче:

— Царство јавља „азо“, да је десет... десет...

— Шта? укинута десетина зар? — претрже га неко.

— Шутти, марво! — продера се кнез, па настави. „Азо“, царство јавља, да је десетог прошлог...

— Шта ти му је оно „десетог прошлог“? — дочека опет неко.

— Шутти, ћићулајкане бож'и, бленто, злогло! — дера се кнез, а поблиједно, као крпа, у лицу.

— Немој ти, кнеже, знаш, вада мном трти рокве, јер сам и ја нешто био. И моја се слуша код суда. Знам ја палиграпе!

— Ches' теби и поштење — трже се кнез. Ама немој брате, знаш 'нако.... Од царства, па шта му је, да му је — добро му је!

— Читај, кнеже, читај! — чује се неки. А ти, Јовиша, шутти?

— „Азо“, царство јавља, да је десетог прошлог месеца умро у Грац инвантерист (Ја сам био врајтер) Благоје Гатарин. У његовом војничком сандуку нађен је један народни инструменат, ђурлика и једна јабука. Пошљедња воља поменутог инвантериста, да се ђурлика уручи Милићу Зељковићу, а јабука да се преда Туби Крагуљевој. Моли се господин кнез, да ово тачно изврши — заврши кнез и нагласи особито ријечи „моли се господин кнез“ а селаци се чудновато згледаше.

— Еј, јадна му мајка! Бог да га прости и помиљује! — оте се једном удах из гомиле.

— Ја наредне царевине. Боже мој! — чуди се Јовиша. За свашта ли води бригу... Код ње иде све ко на тетиво! Нема код ње тамо-амо, већ шта је коме одређено — одређено! Боже ме не покарај, да оде на 'нај свијет, нашло би га!

— Само да се укине десетина, трећина и, рећ'емо каз'ти, ове глобе — никад бољег цара! — вели Шурлан.

— А шта му је то, кнеже, завијено у то црно ћаге? — пита Јовиша.

— Зар не чуствешта царство јавља? Ово је дугачко ђурлика, а ово округло јабука.

— Ја, мој ваљани Бого! Види, види, који су мурови и питрамилета! — не може Јовиша да се начуди. Колико ли је муке и трошка виђела царевина, док је то послала амо из толике даљи! Па вели чојек: много ниште!

Док се вратио с „уред“, кнез је одмах предао Милићу ђурлику, па пошао онако узгред да и Туби уручи јабуку.

Стара Анђа извадила мисвразу из ватре, па отреса с ње дуг, а Туба узела камичак, па туца ђешинке, док кнез трпаши на врата.

— ... бар вече!

— Да Бог добро! — устадоше оба двојице, поклонивше се и примивше Бога.

Туба узео столац, пребаци преко њега понаваци, па подметну под кнеза.

— Сједи, роде — вели старица. Која добра?

— Вада ти! Немам кад имам још нешто посла 'вође доље код Ђокана — вели кнез и извади јабуку из преметача.

На, Туба! умро Благи, па то је, знаш, пошљедња воља.
Лаку ноћ! — рече кнез па на врата.

Јадна Туба поблиједи, као мртац, али се уздржа. Узвишени и ничим непомућени дјевојачки стид спасе је, да се не пада. Кад кнез изађе, она бризну у плач и објеси се старој Анђи о врат.

Кроз тужно, непрекидано јецање чуле су се ријечи:
„Најо дра-ага ђме-ме-те нас Гра-а-ац.“!

Беч 1900.

Тугованке

Журно се погоне дани, носећи спомен о људма.
А остављајући само таштину, неправду, злобу...
Живот се лагано згара у јадним, несрећним
грудма

Кдo жијак на пустом гробу

И жијак трепери, дршће. Околу свуда је тама:
У место млађаних снова што живот на живот маме,
Вијући у небо куле сјајнога, дивнога храма —
Дижу се рујине саме.

Пламичак све више дршће и груди све мање греје...
Све гушћа осваја тама, све брже пролећу часи.
И оркан помамно вије и врели пенео веје:
Живот се тихано гаси.

Вел. Ј. Ралит.

ЦРТИЦЕ ИЗ КУЛТУРНОГА РАДА У СЛОВЕНАЦА

II

Пројекти за споменик Фране Прешерног

Новембра 20. (3. децембра) г. 1900. навршило се сто година, од како се родио у селу Врби у Горињој Крањској најзnamenитији песник словенски Фране Прешерен. Умро је у Крању, у истој варошици, 27. јан. (8. феб.) 1849. г. као адвокат. Његове су песме понављане лирске и њима почиње уметничка поезија у Словенаца. Многе од његових песама преведене су на немачки, чешки, руски језик у посебним књигама; поједине песме на талијански, шведски, српско-хрватски језик. Прешерен једини је песник словеначки познат у светској литератури. У прославу стогодишњице његова рођења надала је немачка (1) љубљанска књижара Бамберг и Клајн-мајер дивот-издање његових песама са леним илустрацијама сликара Карпелуса, 500 егземплара по 10 круна било је разграбљено за неколико дана. За тим је исти књижар приредио мало не једнако издање, само што није у кожном

везу, за цену од 10 круна, па је тако Немац са издањем словенских књига лепих новаца зарадио.

Да би се прославила стогодишњица достојно великога песника, састао се одбор који купи прилоге за подигнуће споменика песникове у белој Љубљани. Доселе се сакупило око 24000 круна, која сума није ни половина потребнога новца. Израда споменика морала се дакле одгодити до онога времена, кад буде довољно парџа за намирење трошкова. Зато је и било славље стогодишњице доста скромно, тим више, што су се вршили баш у оно доба избори за царевинско веће, пак су се странке клерикална и либерална нечувеном и невиђеном ердитишћу тукле. Наравски, да се ти бојеви осећају и у пословима савним културнога замашаја. У суботу 18. новембра (1. дец.) била је бакљада, а затим комерс у Народној Дому са облигатном певанком и говорима, а клерикали скромно су славили са мало одушевљења либералнога песника у свом Католичком Дому. У недељу 19. нов. (2. дец.) била је у 11. сати пре подне

проф. СТ. ТОДОРОВИЋ

ЦА

ПРИЛОЖЕЊА СЛ. 1

свечана академија са певањем неких одабраних комада и предавањем професора Левца, а после подне и у вече истог дана биле су у поворишту свечане представе са декламацијом и живим сликама, којима бијаху предмет некоје песме Прешернове.

Том приликом изишао је 12. број „Љубљанскога Звона“ као „Прешернов албум“ са знатним бројем песама, цртица, приповедака и чланака, којима је предмет значај Прешернов у књижевности словеначкој, његови одношаји са тадањим књижевницима илирским итд. Осим тога обелоданио је проф. Илешич расправу: „Прешерн и Словенство“, у којој је научно доказао, да Прешерен није био ни мученик, ни прегалац народни, ни спаситељ његов, како се то све до данас понављало, него да је био једино песник, божанствено надахнути песник — а нипошто будитељ и спаситељ народни. Наравски, да су овај дан и остале беле-тристичке и политичке новине примерним начином славиле

песника, а такођер и листови славенске браће на југу и на северу пропратиле су братским речима славу словеначкога народа.

Да се подигнуће споменика приведе крају, расписано је поменути одбор конкурс за моделе Прешернову споменику. Позиву се одазваше шесторица словеначких вајара.

Иван Зајац послао је два модела. Први приказује на сасвим једноставном подставку песника, одевена у тешку хаљину. У десној му је руци перо а у левој, која висн уз бедро, затворена књига. Песник стоји некако укочено. На највишем степену постаментa седи муза одевена у сељачко одело и један го геније. Муза је наслоњена на венац што се обила око основе споменикове. Муза у сељачком оделу ни мало не пристаје уз Прешерна који је био песник јевропском културом онога доба задовољен, а нимало није осећао као сељаци, земљаци његови.

Други модел тога вајара има постаменат састављен из природних пећина; на њему песник тако стоји да се

премаде у сразмери с осталим деловима споменика, а особито са музом која му пружа довер-венац. Са неколиким исправцима био би тај нацрт вредан да се изведе.

Четврти нацрт, *Жидореа*, приказује песника, како седи на доста уском и дубоком постаменту, чије су стране без рељефа. Лик песников врло је леп, баш идеалан. Једна сељачка девојка испружила је над песниковом главом десницу са венцем. Ни овде не одговара сељачки одевени муза карактеру Прешернове поезије. Ова жена испружила је патраг једну ногу, што није ни мало лепо. Поред овога бих приговорно и факту, да су на овом пројекту особе песника у истој висини намештене једна иза друге, на место да су једна уз друго. Оцењ. Суд доделио је овому нацрту почасну диплому.

Пети нацрт *Антуна Битежника*, вајара у Горици, има округао подставак са рељефима. Лице песниково није добро погођено али *ensemble* овога нацрта заслужује признање, што му је Суд и доделио.

Шести нацрт израдио је *Алојзије Прохор*. На одсеченој пирамиди стоји песник са пером у десној руци, а лева с књигом упрла се о бок. Песников лик врло је елегантан. Крај постаментa две су у пола голе жене. Једна пружа песнику линову грану. Ова је личност и одвише театрална. Друга жена седи на десној страни пирамиде а међу обема намештени су лира, књиге и други песнички амблеми. Овому нацрту досуђена је друга награда.

Последњи је нацрт *Франца Бернекара*. Овај генијално замислиени пројекат приказује песника који седи на разломљеној чамцу усред узбурканих вода. Спреда на десно од постаментa је липа, а у њзину хладу жена (муза) са књигом у руци. Иза ове женске седи десно једна девојка са дететом, а лево један момак са девојком. На странију страни постаментa опета су намештене још и друге групе. Сви ови ликови и групе узети су из Прешернових песама. Он сам приказан је у лику несрећног мриара (види његову песму *Мриар*), а други кинови и групе представљају песме: *Незаконита мати*, *Струнама*, *Луна сија*, *Чртомир и Богомила* из „Крста на Савици“. Штета што је песник представљен седећи, па је зато онизак за широки постамент. Било би боље да стоји у чамцу. Свакако је овај нацрт најоргиналнији и најпојетичнији, али је Суд усвојио филистарско расположење словеначке публике која би тешко умела схватити како треба овај споменик.

Дао би Бог, да се скоро оживотвори пројекат Зајчев, чему дакако не треба ништа друго, него новца, новца и новца.

Љубљана.

проф. Рајко Перушек.

иза њега основа подиже све до главе песникове. На овом задњем делу постаментa уздиже се певачка вила доњим делом свога тела све до бокова. Коса јој вихори у ветру. Десницом хвата се пећине, а левом руком држи напад песника златну звезду. Поред ње диже се липа у вис. Са десне и леве стране постаментa намештени су два рељефа из песникова епа *Крст на Савици*. На овом споменику песник баш није згодно намештен, а вила изнад песника са распуштеном косом у ветру одвише је широка. Сав споменик више је сликарски, него ли архитектонски изведен. Ипак је Оцењивачки Суд овому нацрту досудио прву награду и препоручио одбору, да уз некоје незнатне промене даде извршити овај пројекат.

Трећи је нацрт *Ивана Реаифа*. Врло је леп постаменат на и рељефи на њему. Приговарало се овому нацрту, да је одвише конвенционалан. Ми овај приговор нипошто не повлађујемо. Напротив, истина је, да је кин песников

Скерлетно Слово

— РОМАН —

АНГЛИСКИ НАПИСАО
NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВЕО

Владислав Савић

(НАСТАВАК)

IV.

Састанак

ошто се поврати у тамницу, Јестира Прина беше толико раздражена да су морали пазити на њу, да не би дошла главе сама себи, или да не би осакатила дете у бунилу. Пред вече, пошто не помогне све забране и све претње, тамничар Бракет, помисли да би било добро позвати лекара. Он га описа као човека који зна сву хришћанску лекарску вештину, а који је исто тако вешт свему ономе што дивљаци знају о лековитим травмама и корењу што расте у шумама. И доиста је било потребно позвати лекара, колико саме Јестире ради, толико више ради детета које, примајући храну из мајчиних груди, изгледаше да је с њоме примило у себе сав немир, сав страх и очајање који владаху мајчиним духом. Оно се увијаше у грчевитим мукама и беше слика, у свом малом облику, оне моралне агоније коју је Јестира Прина поднела тога дана.

За тамничаревим стопама, у тамном одељењу појави се личност чудна изгледа чије је присуство у гомили тако силно привукло Јестирину пажњу. Њему дадоше стан у тамници не због сумње да је учинио какво зло дело, већ што је то био најлакши начин располагања њиме, док се старешине не буду сагласиле са индијским изаслаником о његовом откупу. Рекоше да се зове Роџер Чилингворт. Пошто га уведе у собу, тамничар застане за часак, зачудив се мирноћи коју пронаведе његов долазак; Јестира Прина постане нема и мирна као смрт, док се дете и даље дераше.

„Молим те, пријатељу, остави ме на само са мојом болесницом“, рече лекар. „Ослоните се на мене, добри тамничару, кућа ће вам се брзо умироти. Велим вам да ће Јестира Прина бити послушнија него досада.“

„Ако ваша ученост то учини, бићете вештак у мојим очима, доиста! Ова жена била је као бесна; и умало што нисам узео бич да изгоним Сатану из ње.“

Странац уђе мирно као што је то особина људи његова запата. Његово понашање не измени се ни онда кад се тамничар повуче и остави га на само са женом чију пажњу привуче тако силно још док је био у гомили, што је био знак њихових тешњих односа. Прво се побрину за дете, чији плач, док се вијаше у боловима на сламној постели, доказиваше преку потребу да му се одмах помогне. Он га прегледа пажљиво, тада отвори неку кожни кесу коју извуче испод одеће. У њој беху лекови, од којих узме један и пометна га у чашу воде.

„Моје старо знање алхемије“ рече: „и боравак више од године међу дивљацима који одлично познају лековитост биљака, начинили су ме бољим лекаром него што је многи који има лекарску диплому. Приђи, жено! дете је ваше — а не моје — у мене неће распознавати ни лице ни глас оца свог. Подај му дакле сама овај напатак.“

Јестира одби понуђени лек, гледајући у његово лице погледом пуним зебње.

„Мислиш ли да се светиш на невиноме детету?“ пропата. —

„Луда жено!“ одговори лекар пола хладно пола благо: „Шта би ми то помогло да нахудим том јадном грешном детету? Лек је намењен добру, и кад би оно било моје дете — да, моје властито, наше дете! — не бих му могао дати ништа боље.“

Како она и даље оклеваше, не могући себи дати рачуна ни о чему, он узме дете на руку, и сам му даде напатак. Дејство се убрзо показа и искупи лекарево обећање. Плач се полагано губљаше, грчевито јецање престајаше постепено; и за неколико тренутака, као што то бива код деце кад се ослободи болова, заспа мирним, дубоким сном. Лекар, који је имао права на то име, обрати се сада матери. Мирно и с напрегнутом пажњом она јој било, загледа јој се у очи, — погледом од кога јој се срце стеже, јер негда тако пријатељски, тај поглед сад беше хладан и стран; и најзад задовољан својим испитивањем, поче да спрема други напатак.

„Извор Лете није ми познат“ примети: „али сам научио многе тајне у дивљака и ово је једна од њих — један лек који ми показа један Индијанац као награду за неке поуке од мене, које су још од Парацелзуса познате. Пиј то! Он ти не може повратити мирну савест, ја ти је не могу дати; али ће умироти и утолити твоју страст, као уље бачено на вале бурнога мора.“

Он принесе кџу Јестирин која је прими, гледајући га мирно и озбиљно у лице, не баш са страхом, али са пуно зебње и сумње о његовим намерама. Она погледа такође на своје заспало дете.

„Надавала сам се смрти“ рече: „желела сам да дође — молила бих се Богу да ми је пошље, кад би молитва приличила жени као што сам ја. На ипак, ако је смрт у овој кући, велим ти да се размислиш пре него што је испијем. Гле, она је на мојим уснама.“

„Пиј само“ одговори истим хладним начином. „Зар ме тако мало познајеш, Јестира Прино? Јесу ли моји смерови обично тако ништави? Баш и да жудим за осветом, зар не треба да те оставим у животу — да те лечим и браним од свих зала живота — да би та ватрена срамота и даље сијала на твојим грудима?“ При том стави какипрет на скерлетно слово које, као да је од успијаног жезла, паљаше Јестирину недра. Он примети њезин несвестан покрет и насмеја се. „Живи дакле и подноси своју судбу, на очи целог света, — на очи онога кога си мужем звала — на очи онога детета! А да би могла живети, узми овај напатак.“

Без сваког даљег одлагања, Јестира искани купу и, на један покрет овога човека, седе на постељу поред детета; док он привуче једину столицу која беше у ћелији, и седе поред ње. Она дрхташе при томе, јер осећаше — пошто је учинио све што му човечански обзир, или уверење или, ако хоћете, префињена свирепост налагаше да чини ради ублажавања телесних мука — да ће се сад обратити њој као човек кога је најсилније и без лека увредила.

„Ја те не питам, Јестира, ни како, ни зашто си пала у калуђу, или боље рећи: како си се попела на ону узвишину срама где сам те затекао? Узрок нам је у пола познат. Моја лудост и твоја слабост. Ја — човек сав занет мислима — можда великих библиотека — човек већ оропуо, који је дао своје најбоље године да утоли глад

пустога сна за сањањем — шта сам хтео ја са младости и лепотом као што је твоја? Ружан од рођења, како сам могао варати самога себе да духовни дарови могу накнадити телесну грлобу у очима младе девојке? Људи ме зову мудрим. Кад би мудраци икада били мудри за себе саме, ја бих све ово могао предвидети. Могао бих знати да ћеш ми ти, када дођем из дивље и мрачне шуме међу хришћанске насеобине, бити први предмет који ће ми пред очи изаћи, ти Јестира Прино, узвишена, као статуа срама, пред народом. Да, од онога тренутка када смо заједно сипли низ црквене степене као муж и жена, ја сам могао угледати паклени сјај тога скерлетног слова како сија на крају нашега пута!¹⁸

„Знаш“ — рече Јестира — јер ма колико да је била утучена, није могла мирно поднети овај последњи убој кроз знак свога орама. — „Знаш да сам била искрена сиром тебе. Нисам те волела, нисам те варала.“

„Тако је“, одговори он: „крива је моја лудост! казао сам теби. Али дотле ми је живот био празан. Свет је био тако хладан! У моме срцу било је места за многе, али опет око мене беше све пусто и сањалачки, на моме огњишту не пуцкараше весела патра. Жудео сам да видим оган на њему, — мислио сам да није и сувише смео сав, и ако сам био ружан, и ако сам био стар и мрачан, да ће и мени пасти удео оне среће која је посејана широм целог света. И тако, Јестира, ја те пригрлих на своје срце, на најдаљем месту савих ти гнездо, покушах да те загрејем огњем који си сама у моме срцу запалила!“

„Ја сам те силно увредила“ прошапта Јестира,

„Обоје смо увредили једно друго“ одговори он. „Ја сам први скривно, кад сам везао твоју бујну младост за своју лажну и неприродну рушевину. С тога, као човек који није напрасно размишљао и филозофирао, ве жудим за осветом, не мислим о твоме злу. Ти си ми вајам достојно вратила. Али, Јестира, јоште живи човек који нас је обоје увредио! Ко је тај?“

„Не питај ме!“ одговори Јестира гледајући мирно у његово лице. „То пећеш никад дознати!“

„Никад велиш?“ додаде с мрачним осмехом као човек који се узда у моћ свога разума. „Никад не дознати! Знај, Јестира, мало је ствари — било у спољашњем свету, било у дубини невидљивих мисли — мало је ствари које су тајна за човека који се свом душом ода да разреши ту загонетку. Можеш сакрити своју тајну од гомиле која се дере; можеш је сакрити такође од свештеника и старешина, као и данас, када су покушали да ишчупају име из твога срца и да ти додаду другара на губилишту; али, што се мене тиче, мене гони на истраживање другачији осећај. Тражићу тога човека, као што сам тражио истину у књигама, као што сам тражио злато у алхемији. Има један осећај који ће ми га издати. Видећу га како дрхће. И сам ћу се стрести изненадно и неочекивано. Пре или после ја га морам наћи.“

Његове очи беху при том тако силно упрте у њу да Јестира склопи руке на срце као у страху да од један пут не прочита тајну у њему.

„Нећеш да ми кажеш имена? Па ипак ћу га сазнати!“ настави с погледом уверења, као да је судба на његовој страни. „Он нема срамно слово на грудима као ти, али ћу га ја прочитати на његову срцу. Не бој се за њега! Немој мислити да ћу се ја начати у ствари Небеске Правде, или да ћу га предати људским законима. Не мој уображавати да ћу ма шта покушати против његова живота; не, ни противу његове славе, ако је, као што мислим, чо-

чек који ужива добар глас. Нека живи! Нека се сакрије у спољашњи сјај, ако може! Па опет ће бити мој!“

„Твоја су дела као дела милосрђа“ — рече Јестира, уплашена и забезекута; — „али им ти сам дајеш значење ужаса!“

„Још ћу ти рећи нешто, теби која си ми била жена“, настави паучар. „Ти си сачувала тајну свога љубазника. Тако исто очувај и моју! У овој земљи нико ме не познаје. Немој се усудити да кажеш ни једној људској души да сам ти био муж! Овде на овој граници света, подићи ћу свој чадор: јер, свугде сам туђин и немам ничег заједничког са људима, само овде има једна жена, човек и дете са којима ме спајају чврсте везе. Све једно је да ли су то везе љубави или мржње; да ли су добре или зле! Ти и онај, Јестира Прино, моји сте. Кућа ми је тамо где си ти и он. Али ме немој издати!“

„Зашто желиш то?“ упита Јестира, стренећи ни сама незнајући зашто од те тајне обавезе. „Зашто се сам не прокажем и јавно не изобличим?“

„Може бити“, одговори он: „што не желим да подносим срамоту која пада на мужа неверне жене. А можда има и других узрока. Доста то, да желим живети и умрети непознат. Нека, дакле, твој муж буде мртав за свет који неће ништа чути о њему. Немој ме познати ни речју ни знаком, ни погледом! Нарочито не издај тајну човеку, ти већ знаш коме. Преварили ли ме, чувај се! Његова слава, његов положај, његов живот биће у мојим рукама. Пази дакле!“

„Чуваћу твоју тајну, као што сам његову“, одговори Јестира.

„Закуни се!“ додаде он.

И она се закле.

„А сад, Госпођо Прино“, рече стари Робер Чилингворт као што ћемо га даље звати „остављам те саму: саму са дететом и скерлетним словом! Како ти изгледа то слово, Јестира? Да ли ти казна налаже да га и у ону имаш на себи. Зар се не бојиш мдре и страшних снова?“

„Зашто се смејеш тако на мене?“ упита Јестира узнемирена изразом његових очију „Је си ли ти као онај Црни Човек што станује у шуми око нас? Јеси ли ме уловио у мрежу у којој душе пропадају?“

„Не, твоја душа не!“ одговори са новим осмехом: „Не, није твоја!“

(НАСТАВЉЕ СЕ).

Петроград.

Моје писмо, под потписом *Из Петрограда* а са потписом *Мали Рус*, штампано у 10. броју (1900. г.) Вашег цењеног журнала, изазвало је читан низ неспоразума. У том писму, између осталог, говори се и о оној југословенској омладини која долази сваке године у наше школе, где ужива руске стипендије. Моје, истина, оштре али савим оправдане напомене о већини те омладине изазвале су разна пребацивања од младих представника српске колоније у Петрограду: ствар није прошла, као што то међу људма бива, без инсинуације и нитрига. Окривљују ме као да сам изневерио своја дотадашња уверења и своје идеале, или одређеније рећи, окривљују ме да сам се одрекао љубави према српском народу. Да бих избегао даље неспоразуме осећам дужност да се једном за увек јасно и одређено изјасним.

Као човек са потпуно одређеним уверењима, не бојим се што ћу та своја уверења изнети и пред још младе и

настранике српске омладине из Петроградске Српске комисије. —

Моја научна спрема и честа путовања по српском народу у Краљевини Србији, у Угарској, у Босни и Херцеговини, у Далмацији и Црној Гори (1896., 98., 99. и 1900. години) а поред овога и доста блиско познанство са разним слојевима српског друштва — дају ми права да пред руско друштво излазим као популаризатор словенско-српске идеје, као бранилац потлачених Срба у Босни и Херцеговини, као нападач свега рђавог и штетног по српски народ. Тако сам и радио. Донао су моји чланци у „СПетербургским Вједомостима“, у „Руском Труд“.

Чланке о Калајевим „подвизима“ у Босни и Херцеговини марљиво је преводила немачко-јеврејска штампа у Пешти и Бечу, пажљиво их је и Калај читао и, као што ми је добро познато из несумњивих извора, није се само једном осећао њихов утицај у окупираним српским земљама.

Ово не говорим из жеље да се увенчама ореолом лажне славе, не говорим из пусте младишке сујете, већ говорим што желим показати, да сам у својим чланцима износио факта у која нико није сумњао, јер сам увек био тачно обавештен о српским стварима.

Моје личне симпатије према српском народу, према правим Србима, добро су познате онима који су са мном деловали.

Усмено пред својом многобројном аудиторијом руских младића и девојака, штампом у новинама и журналима ја сам увек био бранилац и искрени пријатељ јужних Словена а нарочито Срба, али никада из својих личних рачуна већ једино из жеље да и ја приложим своју лепту у заједничку храноницу руског и словенског узајамног познавања. Нисам мислио, као што ми сада не мислим, да тиме првим као херојско дело које треба награђивати и у садашњем и у будућем свету — не! — ја сам увек добро знао да таквим радом не излазим из реда оних радника које нико не види ни код вас ни код нас.

Али поред свега тога, ја никада нисам обарао или затварао очију ни пред рђавим странама српског живота и српског друштва; никада нисам таква зла крио ни од Срба ни од Руса, а најмање сам се одушевљавао омладином која нам долази са Балкана, из Србије и Бугарске.

1897. г. у својој студији „Србија и Срби“ („Жизнь“ бр. 31.—33.) написао сам између осталог: „Србија је слава и шаље своје питомце и у Русију. Из руских универзитета изишло је неколико знаменитих радника и научара српских. У последње време приметно се увећала број српске школске омладине у Русији... Али, ипак, не можемо се похвалити да у Русију долазе најбоље снаге. Још мало па би се на њих могла применити малоруска пословица: „На ти, вражја сила, што ми није мило!“ Ако ћемо искрено, тешко је рећи, ко је тому више крив: да ли Срби који шаљу своју децу за руске стипендисте, или Руси који их примају...“

Године 1899., у чланку „Да ли је потребна Опште-словенска Матица“ (СПетерб. Вјед., бр. 15.) поново сам писао: „Сваке године долазе нам из Србије и Бугарске младићи и девојке да се школују као руски стипендисти... али нам, са ретким изузецима, не долазе најбоље снаге, као што би то требало очекивати, већ баш на против... Пробавив у Русији по 6—7 година, враћају се у отаџбину не посећи собом ни научних знања па чак ни знања руског језика... Најбоље њихове снаге васпитавају се на Западу, у Француској и Немачкој, те се доцније истичу као највиђенији радници у Словенском Југу, као одлични представници западњачке науке, а не подривају њезин ауторитет као руски васпитаници“...

Ништа више не написах ни крајем 1900. год. („Нова Искра“, бр. 10), већ оно исто што и пређе.

И тако, за четири године (јер сам сваког лета одлазио у Србију и познавао се све боље и боље са српским друштвом) ја нисам, при својој најискренијој жељи, могао променити своја уверења о српској омладини у Русији. Моје уверење, да Срби у опште заслужују руску пажњу и руске симпатије, расло је из године у годину, али је у исти мах расло и уверење да у Русију не долазе ни приближно најбоље српске снаге.

Као год што љубоморна мати не слуша равнодушно када ко напада њену љубљену децу, — и мени је било увек тешко саопшати, кад је руска публика, према неугодним егземпларима Петроградских Срба, долазила до уверења о свима Србима. Хотели поништити или бар ослабити вредност таквих лажних критерија, ја сам општро, али искрено и поштено, са дубоким уверењем оцењивао а и даље ћу оцењивати такве „егземпларе“.

Све Србе, који долазе у Русију, делим у три групе. У првој су групи скоро просјаци, који не траже рада ни у своме занимању ни игде у свету: они мисле да су Руси будале, те у Русију долазе само за то да заваљаче своје прете у кесе и приватних људи и разних друштава. Такви људи срамоте име *Србин*, јер му дају погрдно и скоро презриво значење.

У другој је групи омладина ни топла ни хладна. То су типови које ће архангел, по Апокалипсису, заплућути у дан Страшнога Суда. Они долазе у Русију, не знајући ни како ни зашто, и добијају стипендије или сасвим случајно или захваљујући протекцијама господe Комарова и Ко — ових непризнатих (или боље *самозваних*) представника словенске идеје. Тешко је доista да такви штићеници знају одговорити на питање: за што су у Русији? Каже им се само „дошли сте да учите“, — и они уче једну годину, две, три, седам, осам, *уче*... како ће се картати, како ће распознавати кокоје боље од горих, како је по разним ресторанима и кафешантанима и, на послетку, како ће се узајамно оговарати! Наука је за њих изишпа. Русна књижевност, друштво и живот промичу мимо њих не додирујући их „ни крајичком ризе своје“. Ето какви се враћају ови красни синови у своју мајку отаџбину... У првом, чак и овлашном познанству, изазивају чудновате утиске — сличне онима када човек загризе патрцу, горку јабуку, па отицуне с узвиком: *пфуј, не ваља!* — А таквих је — много...

Обична је појава, да непријатности брже падају у очи и остављају дубљи траг у сећању. Па и руско друштво, гледајући такве представнике, пролази мучком поред изузетика, те према овим чудљацима суди у опште о Србима, заборављајући и превиђајући трећу малену групу српских студената. У овој су групи младићи заслужни сваког поштовања: марљиво се баве о науци, уче руски језик, проматрају руски живот. Често ћете их наћи као сараднике по руским новинама и солидним журналима. Али Бог зна колико је таквих...

Па ко је тому крив?

Криви сте, пре свега, ви који нам шаљете такве „избранике“. Треба боље, много боље одабирати... Та ви имате пуно даровитих, енергичних и здравих природа... Ако многи од њих немају средстава да се на Западу образују, одаберите их пажљиво, на најбоље снаге пошлите у Русију за руске стипендисте: вратите вам се као вредни фанцији који ће корисно и часно послужити отаџбини.

Криви су и они што их примају без избора: криво је Словенско Добротворно Друштво које додељује стипендије без парочитог избора.

Руско друштво може помагати Словене, али само најбоље и најзаслужније међу њима!

А давати помоћ и поклоне сваком дошљаку који ни сам не зна за што се јавља, — није ништа друго него сипање воде у решето: смешно и некорисно, ако не и што друго...

Српска омладина у Петрограду не треба да живи само у свом уском кругу, задовољна својим дружинским састанцима и домаћим интригама: она треба да живи, треба да зна руски језик и руску литературу, да прати друштвени ток. Руска омладина, увек пријатељска, прићи ће тада у помоћ, а дружба с нашом омладином биће увек од користи Србима у Русији.

Тада ће и руско друштво другачије гледати Србе, тада ће о њима онако мислити како Срби доista заслужују. Тада ће и *Мати Рус* од свег срца „узети патраг своју реч“... а овако је та реч још вазда његово дубоко уверење!

Интересовање о Словенима расте у нас Руса на дана у дан. Младо руско колено већ заснива спасно-другарске

везе са Словенима. То интересовање мало по мало па ће постати општа особина.

Немају разлог они Срби који верују да Русе „не креће дубав братска и научни интерес, већ мотиви верске, најчешће политичке природе“. Тако мишљење није оправдано. На против, ми тврдимо, да је тај интерес најмање политички, већ интерес рођачки, интерес крвних веза...

Dixi! Ако и после овога ма ко верује, да је у праву бацити се на ме каменом, нека му је Богом просто, — али само часно и јавно, а не иза угла...

ВАСИЛИЈЕ НИКОЛАЈЕВИЋ КОРАВЉЕВ.

Јован Илић, српски песник (* 1823, † 12. марта 1901. г.) Широм српског народа прохујао је тужна вест, да је Бабо, Абиба стари Јово Илић променио светом. Није нам познат ни један српски лист који не означи овај велики губитак. „Нова Нскра“, у овај мах, доноси само његов лик као допуну многобројним чланцима и биографијама што по његовој смрти изиђоше у српској штампи. — Вечан му помен!

Сеоски лолџ (сликао А. Патаки). — Нема ваљда српског позоришног друштва које није представљало ову у нас тако омиљену мађарску игру Сеоски лолџ. Како он изгледа у свом завичају, у сеоској „биртији“, представља ова слика угледног мађарског сликара А. Патакија.

Кнез Милан М. Обреновић IV са својим ратним штабом у српско-турском рату 1876.—78. године. Ове године навршиће се двадесет и пет година од онога дана када је Србија почела рат за ослобођење и независност. 18. јуна 1876. год. повела је Србија рат, јер је тога дана потписана Кнежевина прокламација, у којој су, између осталих, и ови редови: „Ми не полазимо у овај рат гоњени чувствима мржње и дивље освете, него проиникути неопходном потребом нашом и наше браће на истоку, потребом општег мира. Поносећи се леним посланством просвете и слободе, које нам је божијим промислом на истоку поверено, ступајте поуздано и смело напред, подижући своје оружје само против оних који би нам на супрот стали. Прелазећи границу знајте, да ми остајемо верни начелу целокупности отоманске царевине, докле нас год отпор царске војске не би принудио да судбини оружја предамо исход наше свете ствари. Не заборављајте ни на један тренутак, да у пределима, у које идете, живе браћа ваша, која ће вас као своје избавитеље, раширеним рукама дочекати. Има тамо, истина, и таквих, који су нам се вером одавна отуђили, али су и они, по крви и језику, права браћа наша... Ми не носимо собом преврат, нутру и опустошавање, по правду, ред и безбедност... Пођимо дакле напред. Моји лични јунаци, у име Свемогућег Бога, синма народима праведнога оца, пођимо у име правде, слободе и просвете!“ — Каква је судбина пратила српски народ у оба рата са Турцима, познато је већ сваком. Али слободна и независна Србија, проширење дотадашњих граница несумњиви су добити.

Наша слика представља кнеза Милана IV окружена ратним штабом. Тежиња јој да је после 25 година изазове у српском народу успомене на ондашње тешке и одушевљене, тужне и радосне дане рата за ослобођење и независност.

Никола Михајловић, родно се 21. јануара 1845. год. од оца Пера у селу Долима код Дубровника. Као већина наших младића из Приморја, одакле се још у детињству на поморски живот, пратећи оца на његову бродницу, те је тако походио обале Јадранског мора, Исток и јужну Русију. Када му беше двадесет година, уписа се као мрнар на једну енглеску лађу што је кретао пут Тихог Океана. Лађа сврну у Монтевидео, а Михајловић, или што беше незадовољан животом на броду међу туђинцима, или, ваљда, што је имао неко надахнуће да је доспео у земљу где ће моћи развити ску своју радност поткрепљену челичном вољом, побеже с лађе без новаца, босоног и с једном одећом коју имахе на себи, да тражи срећу на крају.

Момка нико од безбројних усељеница није ступио на обале што их ивице огромна река Ла Плата сиромашинији и с мање пртлага ного ли он, кога су после прозвали царем те реке. По-

што проведе кратко време у Монтевидеоу, дође у Буенос Аирес. Баш у оно доба бешњаше рат међу тројним савезом (Бразил, Аргентина и Уругвај), где тргујући с војницима стече своје прво имање. —

По свршеном рату (1870.) поврати се у Буенос Аирес, где се опет даде на мрнарски живот, преносећи у мањим лађама путнике и трговину с раде на обаду. После уђе у службу једне поморске куће као патрур на разним парним бродовима, од којих касније најми два, Буенос Аирес и Кети, а најпослије их и купи својом приштедом.

То беше темел његовој срећи. Већ год. 1878. његови радња толико напредоваше, да је купио још неколико нових бродова, а 1880. год. основа прву редовну линију до Баје Блансе, на југ, па мало касније опет другу до Колоније у Уругвајској Републици. Под његовом вештом и штељивом управом, где се сам главом заузимао и брињуо за све, до најмањих стварица, његова главница растајаше и множише се с дана на дан, тако да је до 1890. год. откупио велики број већих и мањих лађа, за које је разним власницима исплатио од прилике два милиона талира, а, сунуше, и посадио за свој рачун многе нове бродове.

Колико је требало напора, колико ли живљости у борби са тајмацама док се Михајловић подигао до ове висине! Али ипак до сада беху све мање лађе, нарочито за службу у Буенос-Аиреском пристану и за пренос трговине на рекама. Тек при крају 1895. год. купи Михајловић велико енглеско друштво La Platense за 93.000 енглеских лира (од прилике 2.400.000 динара). Ово друштво бијаше установио линије на рекама Парани и Парагвају, којима Михајловић даде јачег маха својом радношћу и предузетним духом. У новој његовој флоти истицаху (се нарочито парни бродови Еоло и Венус, најленији што су игда саграђени за Јужну Америку. Узгред може се споменути да су их градили у Енглеској по плану нашега земљана Милоша Вукасовића из Боке Которске.

Поставиши тако јединим господарем свега промета на рекама Парани и Парагвају, Михајловић сврати свој бистри поглед на другу велику реку што се с овима слива у Ла Плату, на Уругвај. На овој реци бејаше велика утакмица између два поморска друштва, од којих слабије продаде се Михајловићу у априлу 1899. год. за 40.000 енглеских лира, те он настави утакмичу с противним друштвом, Mensajerias Fluviales. Али није лако борити се с Михајловићем, те и ово друштво подесе, и он га откупи за 180.000 енглеских лира у септембру 1900. С новом куповином број бродова Г. Михајловића нарасте на две стотине, половином, од прилике, једрених, а половином парних.

Михајловић је дан данашњи највећи поморски власник не само у Јужној Америци, већ у читавом свету. Има друштвава којима припада већи број лађа, али већег броја да су својина једнога самога човека нема. Он је при крају 19. века обновио у Јужној Америци славу старих Дубровчана, те у некадашњим колонијама старе Дубровачке пријатељице, Шпанијоске, својим ејајним примером показао, да се у Дубровнику још није затро онај дух, који је с Михом Працтом пронео по свим морима славу заставу Светог Влаха.

Међу његовим бродовима највише читава поменскуратуру из наше географије. Један се зове Србија, други Цетине, трећи Дубровник, па Босна, па Далмација, па Хрватска, па Грца, па Неретва, па Дунав, и још безброј имена што мрнаре на њима, који су већином наши Приморци, подесећа на родни им крај.

Али он има још и једно огромно земљиште у Таку, коме је дао име Далмација, и више кућа, од којих је најлепша крајни дворан у Белграну, близу Буенос Аиреса, где живи са својом породицом, две кћери и три сина. Два старија, Петар и Никола, већ су му поодавно вредни помоћници у радњи.

Михајловић је човек још у пуној снази, висок, крупан, приомањаст, озбиљан али блага погледа. Стас му је усправан као у младића, а цеома је мало поседло. Говори тихо и смињљено, особито радо својим језиком, којег није ни најмање заборавио, премда се од детињства бави у туђини; задржао је чак и чисти наговор Дубровачки. Он је генерални консул аустро-угарски у Буенос Аиресу, а ките му заслужне при Леополдов ред и ред Глозене Круне, којима га је одликовао Ђесар аустријски, и ред за поморске заслуге, који му је поклонила шпанијоска краљица.

Узмите само мапу Јужне Америке и погледајте на сави простор куда теку реке што сачињавају Рио де ла Плата. На свима тим рекама плове лађе с првеном заставом, уред које бело М. На лађама момци из нашега Приморја разносе српски је-

зик, а често српска песма и звуци јавороних гусала размежу се о њих по тихим водама Платиним или усред стонетних шума тропских крајева.

То је заслуга Госп. Николе Михаиловића. Његов је живот узор радности и предузетности, којим се може и сме подићи сав наш народ. Зато и „Нова Искра“ износи данас пред своје читаоце његов лик, желећи му дуг живот и сваку срећу и напредак у будућем као и у досадашњем његовом раду.

Н. Ш. Ц.

„Еоло“, (В. биографију Н. Михаиловића).

Шапац на Делиграду (1876—78.) — Поред крвавих бојева који се били на Делиграду, овај је шапац, са низом других, био ово место где се прво прочита ратна прокламација, где се захорише први ратнички узвици и где војска прогласи дотадашњег Кнеза за српског Краља.

Наши долазе! (слика из српско-турског рата 1876.—78. г.) — Фотографија, која је снимљена за време српско-турског рата, представља моменат, у којем неколико српских селана устаника очекују српску војску која је непријатеља нагоњила у бегство. *Наши долазе!* узвик је и њихове радости и њихове среће у коју једва што смеју веровати.

Одговор Запорошких Козака. (Слика Н. Рјенин). — Ова знаменита слика генијалног руског уметника позната је широм света по многобројним репродукцијама. Позната је и српским читаоцима, али из туђинских илустрованих листова. Ево је сада у „Новој Искри“.

Бије се љути бој! Турски Султан, узамуд гневни, ипак позива Козаке на предају, јер без тога никог неће поштедети. Позив је писан на треба и одговор да буде такав. Нађоше ђату, окупише се око њега, па дај смирљив како ће му се одговорити. Договор је био брзо готов: „Предаћемо се само онда кад седнеш на жито: једва га за тако убијеш!“ Како се Запорошцима допао овај одговор, како мисле о њему и шта осећају — показује ова знаменита слика која је у власништву Њ. В. Руског Цара Николе II. —

Словенска гушчарица. (сликао Н. Машин). — Убави Јасеновац на Савској обали привукао је својом енином мирноћом сликареву пажњу. Каквих идила има у њему, показује ова Машинева лепа слика која је данас у власништву Загребачке Галерије Слика. —

Цар-Лазар се приношава царству небескоме. (Слика проф. Ст. Тодоровића). —

Мисли цару мисли свакојане:

„Мили Боже, што ћу и како ћу?“

„Кома ћу се приводећи царству?“

„Да ли ћу царству небескоме?“

„Да ли ћу царству земаљскоме?“

„Ако ћу се приводећи царству,

„Приводећи царству земаљскоме,

„Земаљско је за малоно царство.

„А небеско у век и до века.“

Цар воледе царству небескоме,

А него ли царству земаљскоме...

А када и главу положи за народ свој, подиже се у облацима, окружен анђелима, у царство небеско.

Тај моменат представља слика нашег уваженог сарајника Г. проф. Ст. Тодоровића.

Анђео у прочељу са десне стране указују на књигу повеснице коју је руком обухватио. Два анђела с леве стране представљају Тугу и Утеху. Анђео у прилици плаче пад судбином несрећне Србије, а други, у белој одећи, теши га показујући му небо.

Овај рад Г. Тодоровића још није завршен; још је само нацрт за слику већих размера, коју је Г. Тодоровић почео радити. —

У групи анђела око самог Лазара, анђео са десне стране држи путир из кога се пред полазак на Косово причестила војска: левом држи Лазара. Остали анђели узносе Лазара к небу.

У дну слике види се несрећна земља опустошена и поплаћена.

Жртвеник. — У књизи „Нешто о језику“, коју је написао наш један од најбољих филолога, споменута је и ова реч „жртвеник“, али са замерком.

Штедећи ме, писац није споменуо моје име, него је казао само: „онај, који је ову реч употребио, заиста је мислио, да је жртвеник руска реч, те ју је хтео да поерби жртвеником. Али се љуто преварио“.

По што ни онда ни ни до сада реч „жртвеник“ није употребљивао никоји други осим мене, то, наравно, да се тај приговор и тиче само мене, и — ја ово желим, у интересу саме те речи, да се браним и правдам.

Тај приговор, и ако је према мени био штетљив, он је према ствари био неуместан; јер није истина, да сам ја „заиста мислио“ да је то реч руска, кад се у даљем говору вели, да су „наши стари“ писали „жртвеник“, па сам и ја могао знати, да се пређе тако писало.

Што се пак у приговору каже, да је „писац љуто преварио“ (вазла што је мислио, да је реч руска) то ћемо видети, да ли сам се преварио.

Сад је 155 година, од кад је писана (не штампана) једна новећа књига (сад је у народној библиотеци), у којој стоји пошлоство, не вождство нити позније вождство. У тој је књизи и граматика, и синтакса, па и фразеологија, много лепша, чистија и правилнија, него у свима потоњима књигама све до 1850. И да је Вук, којом срећом, на ту књигу напписао био, ја држим, да би он о њој за цело водио рачуна.

Е из те књиге од године 1745. ја сам узео ту реч „жртвеник“.

Ја дакле нисам мислио, да је „жртвеник“ реч руска, па је ја поербљавио, него сам написао реч српску, и у живот је повратио.

Дакле у томе нисам се преварио ја.

Да ли је пак тај напад и погратак добар, то тек да видимо.

Писац књиге „Нешто о језику“ води ову реч овако:

„Реч жртвеник гласи у словенском жртвѣник (ја бих рекао, да се ово њ наговарао као а, или бар као е, а не, како писац приговора вели, да се у тој речи, и само у њој, њ није

наговарао). Овај супстантив долази од адјектива жртвѣни, а овај адјектив од супстантива жртва.*

Даље писац није ишао, те нам није ни изнео глагол, од кога је жртва постала.

Мислио се, ваљда, да глагол, који би био корен свима осталим речма, и нема.

Али у поменутој старој књизи налази се тај глагол, и написан је жрети. Ну, ако узмемо на око factum од те радње, а који се зове жртва, онда је ваљда тај глагол био жртѣти, па се у променама мешао са обликом жрети, у помоћ узетим, онако исто, као што бива са мртѣти и мрети.

Од жртѣти правилно би било жртѣти; ну како је генитив овде жртѣца, по еуфонији жртѣца, то се у номинатив вратило са изгубљеним Т само жртѣ, а то исто вреди и за облик жрети, жрѣтац, жрѣтца, жрѣца — жрѣц. Сетимо се, да од колац, генитив колца — коца често се чује повраћен номинатив коц (Браничево).

Дакле од жрти постала жртва; од жртѣ је генитив мношине жртѣца, а од овог постало жртѣван и жртѣваник.

Примедба. У нашем језику постоји изаз (ако то није genus) да се извесни придеви праве од генитива мношине. На прилику не каже се небан од небо, него небесан од небеса; тако исто и телесан од телеса, срѣчан од срѣца (срѣан је друго земаљски од земаља (земаљан је друго), па тако и млетачки од Млетана, мажачки од Мажапа, врмачки од Врмана... Овамо иде и гатачки од Гацко (поље), плевањски од Плеваље... У поменутој књизи од 1715. (у којој, буди узглед речено, има и писмо ј) има и божјаставни место сада начињеног божјаставени.

Ово је дакле био природан развитац те речи, и тако се и писало пре 155 година. Ну људи од пера тада су у нас све више нестајали, па се па скоро сасвим истајали. У то се јављају Русомани Терлајић, Соларић и други и — враћају језик (у књизи) за коју стотину година назад, па и то странпутицом. Али при почетку, што по реч јуче завршеног века, појављује се један селак, и труди се, да говорним језиком (наравно оним дијалектом, који је он знао) истисне из књиге тај нови хибридовани језик „књижевни“.

Тај селак био је Вук.

Наравно, сви „људи од науке“, који су „познавали правила и законе језика“ (да Боме оног њиховог језика) одмах су и сложено уотаили против Вука и против његовог „профанисања“ науке и језика, — онако исто, као што и данас раде дипломирани учевници (и псевдознаци) при свакој појави науке и у науци, ако та појава не иде у њихов кауц.

Ову тежњу Вукову „да се и пише како се говори“, видимо ми и пре Вука и код Доситија; али Доситије није знао говорни језик српски чисто, и зато је Вук остао као прац у томе.

За Вукову штаку ухватио се прво Даничић, ну — поред све његове величине на томе пољу, време ће показати, да ли је он постао Тукидидом према Херодоту. —

Уз приговор свој писац, кога ја много ценим и много поштујем, да би доказао како је „жртвеник“ правилно, а „жртѣваник“ није, навео је за углед кметѣ, кметѣвен, кметѣвеник, и служѣ, служѣбен, служѣвеник.

Лепо! Ја то примам; али — овде је само облик а не и значај речи! Интересантно, да наши „филозофи“ паже увек само на облик, а не и на значај речи! Мени је пак требала била језгра а не љуска, и, према тој мојој потреби, ја и после оног „филозофског“ анализа остајем при своме.

Јер, шта значи „кметѣвеник“? Да ли значи онога, који куне, или онога кога куну?

У народу речи „кметѣвеник“ није било, па је нема ни у речнику Вукову; она је дакле познијег постанка, и, узимајући на ум значај адјектива „кметѣвен“ (у речнику Вукову) значила би онога кога куну.

Ну ма шта „кметѣвеник“ да значи, при оцени моје речи мора се обратити и још на нешто.

Глагол, који ту радњу казује, није сад већ постојао онакав, каква је постојао онда, кад се та радња радила, дакле није било ни жрти, ни жрѣти, него неки нови, по невољи а по незнању скован, управо склонан „жртвовати“ (по чијој аналогiji било би и „жетвовати“ да је „жети“ заборављено).

Дакле „жртвеник“ према аналогiji „кметѣвеник“ значило би онага или вола, кога жру (који је жртва); а по аналогiji „служѣвеник“ значило би свештеника, који жре (као и „кметѣвеник“ што је онај који кметѣва, — ма да речи „кметѣва“ у речнику Вукову нема).

А то није све једно.

За „служѣвеник“ истина је, да се не каже „служѣвеник“ (како поштовани писац мени наводи); али је и то истина, да се справа, на којој се служи, каже „служѣвеник“. (Овде је и узето место 6 због тога да се избегне лоша шала, као што се каже и „крзница“ место „крсница“). А ја и не говорим о лицу које жртву приноси, него о справи на којој се то чини.

Према овоме пак ја писам „жртвеник“ „заменио“ „жртѣваником“.

Ја се служим и речју „жрети“ а не „жртѣвати“. Према тој мојој речи, која радњу казује, правилно би било казати и „жри“ (тако је у оној књизи) или „жрѣтац“, од глагола „жрти“ место „жрећ“ (или правилније „жрѣтац“ од „жрѣти“). Али при оној радњи, при којој се њен factum каже „жртва“, има и стар једна, на којој се то ради. То је altarium. Па како је мени требало бити altarium, ја, кад сам у тој књизи тако нашао, одмах сам и усвојио „жртѣвеник“.

Ако је некада тај глагол био „жрети“ а не „жрти“, онда је factum те радње са свим правилно „жрѣтва“, онако исто као и „жетва“ од жети, „жњетва“ од жњети, и „кметѣва“ од кметѣти, — па какав тек премештајем постало „жрѣтва“ (као Габрѣно од Габрѣно, селѣвање од селѣвање, калаура од калаура, па и кметѣти од кметѣти (крѣтити, Kalk-крѣч).

Мени се чини, да овде „жрти“ и „жрѣти“ стоје једно спрема другог онако исто, као и „жрти“ и „жрѣти“; па као год што је и за „жрти“ и за „жрѣти“ — жрем, тако ће бити и за „жрѣти“ и за „жрѣти“ — жрем. Прави је корен „жр“. Оно се види и по другим речма. На прилику жрѣвањ, жрѣвање, жрѣвати, па и жрѣнати и жрѣно.

Примедба. У речнику Вукову имају речи жрѣвањ, жрѣвање и жрѣвати, а жрѣнати и жрѣно нема. Ну, што је главније, жрѣвањ записано да значи Handmühle, што није. Жрѣвањ је камен „воденични“, и пошто их је увек два, каже се доњи и горњи жрѣвањ. Ако је та справа за млевање у млато, за потребу ситуију у самој кући, као што и постоји, али нарочито за сѣ, она се ипак не зове „жрѣвањ“, него је и она, као и у великој млини, састављена од два камена: „горњи и доњи жрѣвањ“, те је с тога и тешка, и нико је не би могао звати „ручна“. Справа дакле за у руку, коју заната Немац и зове Handmühle, позната је била до скоро само код Срба у Угарској, али је они не зову „жрѣвањ“, него „жрѣно“ и глагол „жрѣнати“.

Кад се пак „жрѣвањ“ по свом значају, и „жрѣти“ (или „жрѣти“) доведу у сугласицу, онда — јасно налази, да је „жрѣвањ“ у Словена била вегетативна (сетите се свечарског и Божићног колача), а то ће даље рећи, да су Словени од искона народ ишљорадни, не сточарски.

Ово је узгредна лобит од „жртѣвеника“.

Драгашевић.

* Матица Српска решила је да се расписне награда за Прегледни садржај свију књижевних листова српских у XIX веку. Књижевно Одељење Српске Матике одредиће тому по којој ваља изградити тај Прегледни садржај. —

* Професор Милан Недељковић нарадио је литерарну студију Наша савремена лепа књижевност, коју је Матица Српска примила за свој Летопис.

* Српска Академска Омладина у Петрограду одржала је 11. марта у сали Словенског Добротворног Друштва седницу у част Светозару Милетићу и Марку Миланову. Студент М. Спасојевић говорио је о Милетићу а М. Цемовић о Миланову.

* Ту скоро изашао је у Франкфуртском листу „Allgemeiner Anzeiger für Druckereien“ чланак под насловом Прва државна штампарија. Доноси он језгру из предавања Др. Ј. Томановића О Ободско-Петитовској штампарији (држано о петстотинишњини Гутенберговој у Мајнцу) разлаже писац о факту да је Црна Гора прва имала државну штампарију. —

* На прошлом годишњем збору Словенског Добротворног Друштва у Кијеву говорио је Србин студент Д. У. Јанковић *О међународном положају Босне и Херцеговине*.

* Одбор за издавање Вукових дела дао је у штампу трећи свезак треће књиге Вукових граматичких и полемичких списа.

* Г. Радован Кошуткић штампа, као читавку уз раније израђену граматiku, *Огледе књижевности језика пољског*.

* Др. Јован Цвијић дао је у штампу свој рад *Преглед географске и етнографске литературе Балканског Полуострва*.

* Чушићева задужбина штампа као своје засебно издање *Додатак Поменнику знаменитих људи у српскога народа што га је израдио Г. М. Ђ. Милићевић*.

* Српска Књижевна Задруга наставља и ове године засебна издања, те ће за кратко време дати другу књигу Змајевих песама под насловом *Чита Јова српској омладини*.

* Г. Фрања Елезовић, професор у Вуковој Гимназији, спремио је за школске потребе издање *Виргилијеве Енејиде* са потребним коментарима. Издање ће за најкраће време бити готово.

* На разних листовима одштампавају се ови радови: *Принципи нове геометрије* (проф. К. Стојановић), *Грађа за историју српске цркве* (Прота Алекса Илић), *Црте из науке о језику* (проф. Симе Н. Томић).

* Раније објављени *Стари српски записи и писмени* (1 књ.) што их је прикупила наша Академија Наука, већ су у штампи и за кратко време биће у читалаца.

* На Цетињу је отпочео сликарски рад Г. Михајило Врбица који је први Црногорац с академском спремом. Г. Врбица свршио је Московску Сликарску Академију која га је наградила двама сребрним медаљама.

* Слушаоци Техничког Факултета у Београдској Великој Школи основали су Техничко Друштво ради међусобног обавештавања и усавршавања у техничким наукама. Једна је од главних намера израда и умножавање *важнијих конструктивних детаља* како би чланови у току времена могли имати повећу и одабранију збирку цртежа из разних грана техничких наука. Друштву је председник Г. проф. Никола Н. Стаменковић.

* У прошлом броју објавили смо да је на немачком језику изашао први свезак опсежног рада Г. Б. Никшиновића о Босни и Херцеговини. Уредништво родољубног листа „Србин“ почело је од свог 11. броја доносити као бесplatни додатак по један табак овог дела у српском преводу. Наслов је преводу *Босна и Херцеговина под Аустроугарском*. Превод ће бити до 12 штампаних табак.

* Г. Димитрије Ј. Соколовић, учитељ, јавља да ће до краја овог месеца бити готова књига *Пуцаљци* коју је наменио српској деци.

* *Quo vadis...*? чувени роман прослављеног пољског књижевника Хенриха Сенкевича почео је излазити у Београдском политичком листу *Законитост*.

* У 143. књизи *Rada Jugoslovenske Akademije* штампана су, између осталог, и четири српска научна прилога. То су: 1. *Једно питање из теорије функција са двама независно променљивим количинама*; 2. *Трансцендентне трансформације алгебарских једначина* (оба од Др. Мих. Петровића), 3. *О редовима једносраних функција* и 4. *О ифабијацима* (оба од Др. Богдана Гавриловића).

* У 4. и 5. свеску Бечког „*Oesterreichisch-Ungarische Revue*“ (уредник А. Mayer-Wyde) штампао је Др. Мориз фон Авидвер-Прагенау свој *Прилог о етнографији српско-хрватског народа*. Не прочитамо га, те не можемо о њему ништа опширније рећи. Овим само обраћамо пажњу српских етнографа на овај туђински рад о Србима.

* У великом немачком делу (што га заснова пок. аустројски престолонаследник Рудолф) „*Die oesterreichisch-ungarische Monar-*

chie in Wort und Bild“ изашао је у одсеку о Босни и Херцеговини (391.—412.стр.) чланак Косте Хермана о старој босанској књижевности. И ако је ово била згодна прилика, јер је реч о старој књижевности, да се непристрасно пише, ипак се Г. Херман није могао уздржати да не искаже своје и сувише добро познате симпатије.

Теорија књижевности. (Стилистика, Реторика, Поетика). За више разреде средњих школа у Краљевини Србији израдио П. П. Ђорђевић. (Ново, потпуно, издање). Београд, издање и штампа Државне Штампарије, 1901. В. 8°, стр. XII + 172. Цена 2 динара.

Књиге Матице Српске. Број 1. **Живот Др. Јована Суботића.** (Автобиографија). Прич. део: *Идица*. У Новом Саду. Издање Матице Српске. 1901. В. 8°, стр. 158. Цена 1 круна и 50 пот.

Споменик Јована Гавриловића (књига IV): **Посебна педагогика.** Са нарочитим обзиром на гимназијску методологију написао Др. Војислав Бакић, професор Велике Школе. — У Београду, штампано у Државној Штампарији, 1901. (XXII издање Учитељског Удружења). 8°, стр. VI + 238. Цена 3 динара (круна).

Пропорција у историји. Написао Божо Кнежевић. Штампано о трошку фонда Димитрија Николића — Београд, штампано у Краљевско-Српској Државној Штампарији, 1901. — В. 8°, стр. 384. Цена 4 динара.

Књижевни радови изабраног Скопљанског Митрополита Архимандрита Фирмилијана. Књига пета **Догматичко богословље.** (Лекције). Прич. део. Сремски Карловци. Српска Манастирска штампарија, 1900. 8°, стр. 208. Цена 1 дин. 20 п. д. (или 1 круна 20 ф.). — **Књига шеста: Догматичко богословље** (Лекције). Други део. Сремски Карловци, 1900. 8°, страна 199. Цена 1 дин. 20 п. д. (или 1 круна 20 ф.). — **Књига седма: Библијско-настипреки део.** — Сремски Карловци, Српска Манастирска Штампарија, 1901, 8°, стр. 253. Цена 2 динара или 2 круне.

Брв и умир код Срба и Ариauta. Етнографска студија Др. С. Тројановића и М. Гајића, (Оштампано из „Кола“) Београд, Штампарија Петра Турчића, 1901. В. 8°, стр. 27. Цена?

Забавних Српске Књижевне Задруге. Рат и мир. Написао гроф Лав Н. Толстој. Превео с рускога Милован Ђ. Глишић. Књига III. Београд, штампано у Државној Штампарији, 1900. 8°, стр. 474. Цена 3 динара.

Косово — Таково и Обреновићи. Написао Јова Костић. Пожаревац, штампано у штампарији Ђорђа Пауновића, 1900. В. 8°, стр. 13. Цена 20 п. д.

О убеницима за наше основне школе и ко да предаје науку о вери у српским основним школама. Две расправе. Написао *Љубомир Лоткић*. У Новом Саду, Српска Штампарија Др. Св. Милетића, 1901. 8°, стр. 109. Цена 40 новчића.

Је ли забрањено празновати Ускрс са јеврејском Пасхом? од Максима Триковића, професора у гимназији Краља Александра I. (Одштампано из „Гласника православне цркве“). Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1901. В. 8°, стр. 27. Цена?

Српска уметност. Пошлч српском народу. Др. М. В. Васић. Прештампано из „Бранкова Кола“. У Срем. Карловцима, Српска Манастирска Штампарија, 1901. 8°, стр. 33. Цена?

„НОВА ИСКРА“ излази сваког месеца. — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дин.; ван Србије: год. 10 фор. или 20 дин. у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се **Р. Ј. Одавићу**, власнику „Нове Истре“, Љубићска бр. 8

Власник и уредник **Р. Ј. Одавић**

Краљевско-Српска Државна Штампарија